

1939 ERZİNCAN DEPREMİ'NİN ARTÇI SARSINTILARI: HABER-AKŞAM POSTASI

AFTERSHOCKS OF THE 1939 ERZİNCAN EARTHQUAKE: HABER- AKŞAM POSTASI

Yasemin TÜRKKAN TUNALI*

Geliş Tarihi/Received:18.04.2023

Kabul Tarihi/Accepted:22.05.2023

TÜRKKAN TUNALI, Yasemin, (2023), "1939 Erzincan Depremi'nin Artçı Sarsıntıları: Haber-Akşam Postası", Belgi Dergisi, S.26, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2023/II, ss. 45-74.

Öz

Yakın dönem Türkiye tarihinin en büyüğü olan 1939 yılı Erzincan merkezli 7,9 Ms büyüklüğündeki deprem, sebep olduğu can kaybı ve yıkımla bütün ülkede derin yankılar uyandırmıştır. Tüm Türk basınında olduğu gibi Haber-Akşam Postası'nda da geniş yer bulan deprem, ilk başta etkilediği diğer il ve ilçelerin ve buradaki zayıflığın tespiti üzerine haberlerle konu edilmiştir. Çetin hava muhalefeti nedeniyle deprem bölgesiyle iletişim ve ulaşımda birçok güçlüğü yaşadığı bu ilk günlerde devlet ve hükümet yetkililerince gerek kurtarma ve ilk yardım çalışmaları için alınan tedbirler, gerekse depremzedelerin işleri için TBMM inisiyatifi ve Kızılay aracılığıyla yapılan aynî ve nakdî yardım seferberliğine dair gelişmelere yer verilmiştir. Aynı günlerde Marmara ve Ege'de peş peşe yaşanan sel baskınları, deprem bölgesine sevk edilen yardımların ulaşımını sekteye uğrattığı gibi, depremzedeler için yapılan girişimlerin bir kısmının selzedelere de ayrılmasını gerektirmiştir. Bir yandan depremzedelere yardım sevkîyatının, diğer yandan yol açma çalışmalarının devam ettiği bir sırada Haber-Akşam Postası gazetesi henüz ulaşılamayan ilçe ve köylerdeki depremzedelerin kötü koşullarını ve müdahaledeki gecikmeler nedeniyle ölümlerin arttığını vurgulayan manşet ve haberler yayınlamaya başlamıştır. Depremden bir ay kadar sonra eleştiri düzeyini arttıran gazete, geç ulaşılan köylerde, gecikmeli olarak yapılan müdahaleler, gönderilen yardımların yetersizliği, bazı görevlilerin sorumsuz davranışları, yardım teşkilatlanmasındaki eksiklikler üzerine sorgulayıcı ve hatta suçlayıcı haber ve yazılara yer vermiştir. Bu tür yayınlarını belge, fotoğraf ve söylentilerle desteklemeye çalışan gazete, özellikle toplanan bağışların akıbeti ve resmi olarak verilen bilgilerin güvenilirliği konusunda kamuoyunda şüphe uyandırmaya çalışmıştır. Gazete son olarak, bu yayınlarına konu olan durumların ve kişilerin birkaç örnekle sınırlı olduğunu kabul etmiş, deprem sonrası yapılan yardım çalışmalarının genelini töhmet altında bıraktığı suçlamalarını ise reddetmiştir.

Anahtar Kelimeler: 1939 Erzincan Depremi, Milli Yardım Komitesi, Kızılay, ilk yardım, müdahale, eleştiri, Haber-Akşam Postası.

*Ar. Gör., Dr., Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Hacettepe Üniversitesi, Ankara-Türkiye. yturkkan@hacettepe.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0002-1001-0240>)

Abstract

The 1939 Erzincan earthquake of magnitude of 7.9 Ms, was the biggest earthquake ever recorded in the recent history of Turkey, which aroused deep repercussions throughout the country with the loss of life and destruction it caused. As it did in the Turkish press, the earthquake had comprehensive coverage in the Haber-Akşam Postası with the early news of the other provinces and districts affected and the detection of the casualties. In these first days, when there were many difficulties in communication and transportation with the earthquake region due to the harsh weather conditions, the newspaper reported on the measures taken by the state and government officials for rescue and first aid activities, as well as the mobilization of in-kind and cash aid made by the Turkish Grand National Assembly and the Red Crescent for the provision of earthquake victims. In the same days, consecutive floods in the Marmara and Aegean regions not only hindered the transportation of aid sent to the earthquake region but also required that some of the initiatives made for the earthquake victims be reserved for the flood victims. Haber-Akşam Postası started to publish headlines and news emphasizing the poor conditions of the earthquake victims in the towns and villages that could not be reached yet, and the increase in deaths due to delays in the response, while aid delivery to the earthquake victims and the road-clearing works were continuing. The newspaper, which increased its level of criticism about a month after the earthquake, included interrogative and even accusatory news and articles on delayed interventions, the inadequacy of aid sent, irresponsible behavior of some officials, and deficiencies in the aid organization in villages that were reached late. Trying to support such publications with documents, photographs, and rumors, the newspaper openly targeted to arouse suspicion in public opinion, especially about the outcome of the donations collected and the reliability of the officially given information. Finally, the newspaper admitted that the situations and people that were the subject of its news were limited to a few examples, and rejected the accusations that it implicated most of the post-earthquake relief efforts.

Keywords: *1939 Erzincan Earthquake, National Aid Committee, Red Crescent, first aid, intervention, criticism, Haber-Akşam Postası.*

Giriş

Türkiye’de 6 Şubat 2023 günü saat 04.17’de 7,7 ve saat 13.24’te 7,6 M_s büyüklüğünde gerçekleşen iki deprem merkez üssü Kahramanmaraş’ın yanı sıra Şanlıurfa, Diyarbakır, Adana, Adıyaman, Osmaniye, Hatay, Kilis, Malatya ve Elazığ illerini de vurmuş, resmi sayılara göre toplam 50.783 vatandaşımız hayatını kaybetmiştir.¹ Yaşanan felaket, gerek etki alanının genişliği gerekse can kaybının çokluğuyla yakın dönem Türkiye tarihinin en büyüğü olarak kayıtlara geçen 27 Aralık 1939 günü yaşanan Erzincan merkezli 7,9 M_s büyüklüğündeki depremi akıllara getirmiştir. Zira saat 01.57’de gerçekleşen bu depremin yıkımı yalnız Erzincan’la sınırlı kalmamış, Amasya, Yozgat, Çorum, Tokat, Sivas, Erzurum, Elazığ, Tunceli, Gümüşhane, Giresun, Ordu, Samsun, Trabzon şehirlerini de etkilemiş, toplamda 32.968 kişinin ölümüne sebep olmuştur.²

Kahramanmaraş depreminde özellikle deprem bölgesine müdahalelerde yaşanan sıkıntıların tartışıldığı (ve devletin en yetkili ağızdan bunun da bir bakıma kabul edildiği³) bir ortamda, basında 1939 depremini izleyen günlerdeki bir gazete manşetini paylaşan 21 Şubat 2023 tarihli bir haber dikkat çekmektedir. *Haber-Akşam Postası* adlı gazetenin 1 Şubat 1940 tarihli manşetinin paylaşıldığı, fakat “Depremden bir sonraki gün çıktığı düşünülen Akşam Postası kupürü ...” ifadeleriyle verilen bu haberde; “vatandaşları bir başına bırakan dönemin iktidarı CHP’nin evleri yıkılan vatandaşlara 8 adet çivi dağıttığının ortaya çıktığı” belirtilmiştir.⁴ Haberde kullanılan “Zelzele sahasında, dün bahsettiğimizden başka, bir köyde de Aile başına sekizer çivi tevzi edilmiş fakat sekiz çivi ile bir ev inşa etmenin sırrı köylülere öğretilmemiş!” manşetiyle *Haber-Akşam Postası*’nın, tek partili siyasi hayatın yaşandığı bir dönemde deprem konusunda hükümete yönelik eleştirel yayınlar yaptığı anlaşılmaktadır. Çalışmamızın amacı, adı geçen gazetenin Erzincan depremiyle ilgili haber ve köşe yazılarının incelenerek deprem sonrası devlet yetkililerinin girişimlerini, Türk milletinin tepkisini tespit etmek ve gazetenin deprem sonrası çalışmalara dair eleştirilerinin hangi noktalar üzerinde yoğunlaştığını ortaya koymaktır. Devlet yetkilileri tarafından yapılan müdahale ve yardımlarla ilgili olarak bizzat gazetenin verdiği bilgilerle, eleştirilerinin hangi oranda örtüşüğünün irdelenmesi de ayrıca hedeflenmektedir. Çalışmada *Haber-Akşam Postası*’nın 27 Aralık 1939-2 Mart 1940 tarih aralığındaki ve *Yeni Sabah*, *Vakit*, *Akşam* ve *Ulus* gazetelerinin ilgili sayılarının yanı sıra, TC Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi belgeleri ve TBMM Zabıtlarından faydalanılmıştır.

11 İkindikânun 1932 tarihinde yayın hayatına başlayan *Haber-Akşam Postası*’nın sahibi ve neşriyat müdürü ünlü gazeteci kardeşlerden Hasan Rasim Us’tur.⁵ Vakit Matbaası’nda basılan gazete; her gün saat 16:00’daki baskısı ile bir süre İstanbul’un tek akşam

1 “Bakan Soylu: 11 bölgede 57 bin enkazın 50 bini bitti”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/bakan-soylu-11-bolgede-57-bin-enkazin-50-bini-bitti-/2878653>, [Erişim Tarihi: 26 Nisan 2023].

2 Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Ulusal Deprem İzleme Merkezi, <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/deprem-bilgileri/buyuk-depremler/>, [Erişim Tarihi: 20 Mart 2023].

3 Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 27 Şubat 2023 günü Adıyaman Afet Koordinasyon Merkezi’nde yaptığı basın açıklamasında “Sarsıntıların yıkıcı etkisi, olumsuz hava şartları, hasar gören altyapının getirdiği zorluklar gibi sebeplerle maalesef ilk birkaç gün Adıyaman’da arzu ettiğimiz etkinlikle bir çalışma yürütemedik. Bunun için sizden helallik istiyorum. Her şeyin farkındayız ve gereğini yaptığımızdan, yapacağımızdan hiç kimsenin şüphesi olmasın.” ifadelerini kullandı. “Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Bahçeli Adıyaman’da”, CNN TÜRK, <https://www.youtube.com/watch?v=uAtzI4hbfnw> [Erişim Tarihi: 20.03.2023].

4 “Fıkra değil gerçek! CHP’den evi yıkılan depremezdeye 8 adet çivi”, *Yeni Akit*, 21.02.2023, <https://www.yeniakit.com.tr/haber/fikra-degil-gercek-chpden-evi-yikilan-depremezdeye-8-adet-civi-1735230.html>, [Erişim Tarihi: 20 Mart 2023].

5 Gazete sorumlularının zaman zaman değiştiği görülmektedir. 1934 yılı başlarında sahibi Hasan Rasim Us, neşriyat müdürü M. Gayur olarak belirirken, 1941 yılı sonlarında gazetenin sahibi ve neşriyat müdürü Hakkı Tarık Us’tur. *Haber-Akşam Postası*, 1 Nisan 1934, s. 3; *Haber-Akşam Postası*, 28 İllkanun 1941, s. 3.

gazetesi olmuştur.⁶ İlk sayısında yayınlanan “Haber Niçin Çıkıyor” adlı yazıda, gazetenin cumhuriyetçi, milliyetperver ve lâik prensipler doğrultusunda yayım yapacağı ve amacının Cumhuriyet inkılaplarını halka yaymak olduğu belirtilmiştir.⁷ Başta İstanbul şehri olmak üzere ülkede yaşanan gelişmelere, iç ve dış siyaset, ekonomi ve spor haberlerine ağırlık veren gazetenin az sayıdaki kültür- sanat ve sağlık köşe yazıları Suat Derviş, Ömer Rıza Doğrul, Mehmet Gayur Bleda, Vâlâ Nurettin, Ragıp Yekta, Hüseyin Cahit, Peyami Safa, Nurullah Ataç ve Dr. G. A. gibi isimler tarafından kaleme alınmıştır.

Haber-Akşam Postası, 1957 yılına kadar süren⁸ yayın hayatında, İcra Vekilleri Heyeti Kararnameleri ile verilen kapatma cezaları sonucunda bazı kısa süreli kesintiler yaşamıştır. Bu kararnamelerin incelenmesi, gazetenin Cumhuriyet Halk Partisi/hükümet ile ilişkisinin tespiti açısından önemlidir. Gazetenin ilk kapatılması, 10 Şubat 1938 tarihli sayısında yayınlanan karikatürün “dost münasebetler idame ettiğimiz devletleri rencide edecek mahiyette görüldüğü” gerekçesiyle bu sayının toplatılması ve 3 gün kapatılmasını karara bağlayan 16 Şubat 1938 tarihli kararname ile gerçekleşmiştir.⁹ Sözü geçen karikatürde Nazi Almanyası’nın yöneticileri Hitler, Hess, Himler, Ribentrop, Göbels ve Göring’in yalnızca büst çizimlerinin yer aldığı, herhangi bir eylemin resmedilmediği ya da diyaloga yer verilmediği görülmektedir.¹⁰ Gazetenin bir sonraki kapatılması ise 7 Ağustos 1938 tarihli *Tan* gazetesinde Ahmet Emin Yalman’ın, özetle Cumhurbaşkanı Atatürk’ün sağlık durumu hakkında halkın bilgilendirilmesini talep eden makalesini alıntılanması üzerine, 10 gün kapatılmasını onaylayan kararnameyledir.¹¹ *Tan* gazetesine de 3 ay süreyle kapatma cezası veren bu kararnamede “muhteviyatı itibarile memleketin umumî siyasetine dokunacak mahiyette olması” gerekçesi yer almıştır. Benzer bir diğer kararname 8 Mayıs 1939 tarihlidir. 6 Mayıs günü sayısında parti grup toplantısında geçen “mahrem beyanâtı ifşa ve böylece devletin umumî siyasetine zarar iras eylediği” sebebiyle Hariciye Vekaleti’nin¹² talebi üzerine alınan karar; “devletin umumî siyasetine zarar verecek neşriyat” gerekçesiyle *Haber* gazetesinin 1 ay süreyle kapatılmasını onaylamıştır.¹³ Gazetenin söz konusu haberi; 5 Mayıs günü CHP Meclis Grup toplantısında Hariciye Vekili Şükrü Saraçoğlu’nun Türkiye ve İngiltere arasında Akdeniz’in ortak savunulması konusunda tam bir uzlaşmaya varıldığını ve uzlaşmadan Sovyetler Birliği’nin de haberdar edildiğini açıkladığını; anlaşmaya dair resmi açıklamanın iki hükümet tarafından aynı günde neşredilmek veya Avam Kamarası’nda ve TBMM’de beyanatta bulunmakla bildirileceğini yazmaktadır.¹⁴ Böylelikle gazete, II. Dünya Savaşı’nda Türkiye’nin izlediği denge politikası içinde çok hassas ve kritik bir adım olan Türk-İngiliz Ortak Bildirisi’ni resmi açıklamadan önce atlatma bir haberle kamuoyuna duyurmuştur. Hariciye Vekaleti’nin de talebinde işaret ettiği bu nokta, gazetenin 1 ay süreyle kapatılma cezasına sebep vermişse de 12 Mayıs 1939 günü TBMM oturumda Başvekil Dr. Refik Saydam’ın konuyla ilgili beyanâtı ve Türk-İngiliz Ortak Bildirisi’nin meclis

6 Hülya Tepedelen, “Hasan Rasim Us”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ahmet Yesevi Üniversitesi, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hasan-rasim-us>, [Erişim Tarihi: 26 Nisan 2023].

7 Selim Sarı, *Gazeteci Us Ailesi ve Modernleşme*, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2019, s. 96-97.

8 Hasan Rasim Us’un biyografisinde gazetenin 1931-1957 yılları arasında yayımlandığı belirtilmekle birlikte; Milli Kütüphane’nin Süreli Yayınlar kataloğunda gazetenin 1 Temmuz 1934-31 Aralık 1943 ve 1 Ocak 1946-31 Ağustos 1946; İstanbul Üniversitesi Gazeteden Tarihe Bakış Projesi Arşivi’nde ise 1 Temmuz 1934-26 Aralık 1942 tarihleri arasındaki sayılarına ulaşılabiliştir. “Hasan Rasim Us”, <https://www.biyografya.com/biyografi/16115>, [Erişim Tarihi 26 Nisan 2023].

9 BCA 30.18.1.2/ 82.8.15.

10 *Haber-Akşam Postası*, 10 Şubat 1938, s.1.

11 BCA 30.18.1.2/ 84.73.9. Dosya Ek: 86-323.

12 BCA 534/ 37092.148863-9.

13 BCA 30.18.1.2/86.39.18.

14 “İngiltere ile Müzakerelerimiz tam bir itilafı neticelendi”, *Haber-Akşam Postası*, 6 Mayıs 1939, s.1, 5.

tarafından onaylanması¹⁵ üzerine; yine aynı gün çıkarılan İcra Vekilleri Heyeti Kararnamesi ile gazetenin yeniden neşrine izin verilmiştir.¹⁶ *Haber-Akşam Postası*'na son kapatma cezası ise 10 Eylül 1940 tarihli kararname sonucu 7 gün süreyle verilmiştir.¹⁷ Matbuat Umum Müdürlüğü'nün teklifi ve "memleketin umumi siyasetine dokunacak neşriyat" gerekçesiyle alınan kararda, *Haber*'in yanı sıra *Tasvir-i Efkar* ve *Tan* gazetelerine de aynı ceza verilmiştir. Ne var ki, gazetelerin 10 Eylül tarihli nüshalarının incelenmesinde, karara sebebiyet verebilecek haberler tespit edilememiştir.¹⁸ *Haber-Akşam Postası* için verilen bu geçici kapatma cezaları incelendiğinde, 7 Ağustos 1938 tarihli kararname müstesna olmak üzere, II. Dünya Savaşı'nda tarafsızlığını korumada ve savaşı devletlere karşı denge gözetmede hükümet yetkililerinin hassas yaklaşımının etkili olduğu anlaşılmaktadır. 7 Ağustos tarihli kararnamede de hükümet yetkililerinin, Atatürk'ün kötüye giden sağlık durumunun, basın ve kamuoyunda doğuracağı endişeyi ve iç siyasetin geleceği üzerine yaşanabilecek zamansız tartışmaları engellemeyi amaçladıkları düşünülebilir. Şu halde, *Haber-Akşam Postası*'na verilen cezaların, gazetenin yayıncılık anlayışı ya da CHP'ye veya hükümete yönelik siyasi yaklaşımının değil, Türk Devleti'ne gereken iç ve dış istikrar ortamını tesis için 1931 Matbuat Kanunu'nun sağladığı denetleyici gücün, -dönemin tüm basın organları üzerinde olduğu gibi- bu gazete için de işleme konmasının sonuçları olarak kabul edilmelidir. Dahası *Haber-Akşam Postası*'nın sahibi Hasan Rasim Us'un yine aynı dönemde *Vakit/Kurun*'u beraber yayınladıkları kardeşleri Mehmet Asım Us'un¹⁹ III.-VII dönemler; Hakkı Tarık Us'un²⁰ da II.-V. dönemler arasında CHP milletvekilleri oldukları, Mustafa Kemal Atatürk ve İsmet İnönü ile yakınlıkları bilinmektedir. Hasan Rasim Us'un da aynı siyasi çizgide olduğu, 1 Eylül 1939 tarihinden itibaren çıkardığı, sahipliğini ve neşriyat müdürlüğünü yaptığı *En Son Dakika* gazetesinde 1950'li yıllarda Demokrat Parti iktidarını eleştiren makalelerinden anlaşılmaktadır.²¹ Tüm bu noktalar göz önüne alındığında, *Haber-Akşam Postası*'nın CHP'ye yönelik doğrudan muhalif bir yayın anlayışında olması pek muhtemel gözükmemektedir.

Depreme Dair İlk Haberler, İlk Müdahaleler

Haber-Akşam Postası'nın depremle ilgili ilk haberini 27 Aralık tarihli baskısında "Yeni bir zelzele felaketi oldu-Tokat, Samsun, Yozgat, Ordu, Refahiye ve Amasya'da Hasar ve ölenler var" manşetiyle vermiştir.²² Gerek manşette gerekse haberin devamında depremin merkez üssü Erzincan'ın isminin geçmediği fakat şehrin batısında yer alan Reşadiye ilçesi ile depremin hissedildiği diğer illerin verildiği dikkat çekmektedir. Bu durum, yaşanan felaketle ilgili ilk haberlerin Erzincan'da telefon hat ve makinalarının arızalanması sebebiyle başkent Ankara'ya demiryolu telgraf hattıyla bildirilmesi, fakat

15 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre VI, C.2, 12.V.1939, s. 67-72, 77-80.

16 BCA 30.18.1.2/86.41.17. Dosya Ek: 86-349. Belirtmek gerekir ki 6 Mayıs günkü sayısında yine aynı konuyu manşetine taşıyan *Akşam* gazetesi hakkında da 1 ay süreyle kapatma kararı alınmış ve 12 Mayıs günü bu gazeteye verilen ceza *Haber-Akşam Postası*'ninkiyle birlikte kaldırılmıştır. "Türkiye ile İngiltere arasındaki müzakere tam itilâfla neticelendi", *Akşam*, 6 Mayıs 1939, s. 1; BCA 30.18.1.2/86.39.17. Dosya Ek: 85-64.

17 BCA 30.18.1.2/92.85.17.

18 *Tasvir-i Efkar*, 10 Eylül 1940, s.1-4; *Tan*, 10 Eylül 1940, s.1-4; *Haber-Akşam Postası*, 10 Eylül 1940, s.1-6.

19 Volkan Payaslı, "Mehmet Asım Us (1884-1967)", *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mehmet-asim-us-1884-1967/>, [Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023].

20 Selahattin Öztürk, "Hakkı Tarık Us (1889-1956)", *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/hakki-tarik-us-1889-1956/?pdf=3634>, [Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023].

21 Sarı, *agt*, s. 98-99.

22 *Haber-Akşam Postası*, 27 Birincikânun 1939, s. 1. Depremin *Ulus* gazetesindeki yansımaları için bkz., Fadime Tosik Dinç, "Ulus Gazetesine Göre 1939 Erzincan Depremi", *Diyalektolog*, S. 13, 2016, s. 1-21.

bunların bile gecikmeli olarak ulaşabilmesinden kaynaklanmaktadır.²³ Depremin sabaha karşı saat ikide Ankara, Tokat, Sivas, Yozgat, Samsun ve Amasya’da gerçekleştiğini yazan haberde, Tokat’ta Halkevi, Ziraat Bankası binaları ile bir caminin yıkıldığı; bütün kazaları etkilenen Sivas’ta çok sayıda hayvanın telef olduğu; bu iki ille birlikte Samsun’da da can kaybının olduğu aktarılmaktadır. Sarsıntılar; Yozgat ve Samsun’da iki, Amasya’da yedi defa yaşanırken, Ankara’da 01.55’teki ilk sarsıntıdan yarım saat sonra, saat 03.00 ve 05.00’te tekrarlamıştır. Kandilli Rasathanesi’nden depremin “gece saat 1’i 57 buçuk dakika geçe” ve merkeze 450-500 km. uzakta bir yerde gerçekleştiği ve “merkezi bir şehre tesadüf ettiği” takdirde buranın tamamıyla harab olmuş bulunmasının tahmin edildiği” açıklanmıştır.

28 Aralık günü manşetini “Zelzele faciasının -Bugün saat on ikiye kadar alınan malumata göre son bilançosu: 1313 ölü 359 yaralı” olarak veren gazete, bu sayıya Erzincan’ın dahil olmadığını; şehir kar altında olduğu için resmî bir bilgi alınamadığını, gelen yolcuların ifadesine dayanarak ölü sayısının şehir nüfusunun %70’i, yani 42 bini bulmasının beklendiğini yazmaktadır. Rasathane, sabaha karşı 3 sarsıntının daha kaydedildiğini ve hepsinin de ilk depremle Kemah, Refahiye ve Erzincan arasında bulunan aynı merkez üssünde gerçekleştiklerini açıklamıştır. Depremin etkilediği ve en çok zarar verdiği bölgenin haritasını veren *Haber*, Ankara muhabirini deprem bölgesine göndermiştir. Gazete yine ilk sayfasında “Milletimizin Erzincan’la Candan Alakadar Olduğu Bilinmelidir” başlığı altında yurt gezisinde bulunan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün 27 Aralık günü Elazığ’dan Erzincan Valisi’ne gönderdiği telgrafa da yer vermiştir:

“Erzincan’ın uğradığı felakete pek müteessir oldum. Bütün millet de Erzincan’la yakından alakadardır. Cumhuriyet hükümeti felâketin ıstıraplarını hafifletmek için acil tedbirler almıştır. En ziyade ıstırapımızı mucip olan nüfusça uğradığımız pek acı ziyadır. Diğer tahribatı milletimiz pek az zamanda kâmilen tamir ve telâfi edecek ve bugünkü enkaz içinden memleketin güzel bir mamuresi çıkarılacaktır.

Bütün Devlet memurlarının fedakarlık, vazife severlikle birbirleriyle yarış etmelerini beklerim.

Halkın ıstırapını teskin için bilhassa manevi ahvalde sükûnet muhafaza edilmelidir. Milletimizin Erzincan’la candan alâkadar olduğu halkça bilinmelidir.”²⁴

Gazete, İnönü’nün telgrafında geçen tedbirlerin ilkinin “Meclis Reisinin başkanlığında bir Milli yardım komitesi teşkil edildi- Felâket karşısında Meclisin yüksek hassasiyeti ve ilk yardımlar” başlığı ile duyurmuştur.²⁵ Buna göre, TBMM’nin 27 Aralık günkü oturumu açılır açılmaz Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekili Dr. Hulûsi Alataş, deprem bölgesinden ulaşan telgrafları okuyarak, depremden en çok etkilenen Erzincan, Tokat, Sivas ve Ordu’da alınan yardım tedbirleri hakkında bilgi vermiştir. Buna göre Erzincan’a Kızılay’dan 15 bin lira, 500 çadır, bin don, bin gömlek, bin battaniye, Erzurum ve Sivas’tan ekmek ve un, yine Erzurum’dan sağlık malzemesi ve ilaçlarla birlikte iki sağlık ekibi gönderilecektir. Erzurum’dan ulaştırılacak yardımlar 27 Aralık akşamı; Sivas’tan gönderilecekler ise sabaha karşı trenle yola çıkacaklardır. Sivas’a gönderilecek yardımlar ise Kızılay merkezinden 3 bin lira, 300 çadır, 500 don, 500 gömlek, 500 battaniye ile Samsun’dan ulaştırılacak acil yardım ekibi; Ordu’ya yapılacak yardım ise Kızılay merkezinden 2 bin lira olarak belirtilmiştir.²⁶

23 Depremden etkilenen illerden Sıhhiye Vekaleti’ne demiryolları aracılığıyla gönderilen bazı telgrafların bir gün gecikmeyle ulaştığı görülmektedir. BCA 30.1.0.0/77.482.5.

24 *Haber-Akşam Postası*, 28 Birincikânun 1939, s. 1.

25 *Haber-Akşam Postası*, 28 Birincikânun 1939, s. 3.

26 Ayrıca bkz., TBMM Zabıt Ceridesi, Devre VI, C.7, 27.XII.1939, s. 126-127; BCA 30.10.0.0/178.234.5 Dosya Ek: 203. 1939 TBMM’nde deprem bölgesine yapılacak ilk yardımların ele alındığı bu oturumdan sonra; kanunlarda yapılan düzenlemeler, Erzincan şehrinin yeniden kurulacağı yerin tespiti ve yeni binaların inşası gibi konuların

Oturumda Tunceli Milletvekili Sami Erkmen, yapılacak yardımların ilki olarak gelecek senenin bütçesinden ödenmek üzere milletvekilleri adına 40 bin lira verilmesini teklif etmiştir. Erzincan Milletvekili Aziz Samih ise Erzincan ve çevresinin sert iklimi nedeniyle açıkta kalanların derhal başka bölgelere nakli; yaralı, kadın ve çocukların iç bölgelerde barındırılması gerekliliğine dikkat çekmiştir. Başvekil Dr. Refik Saydam, hükümetin bu konuyu düşündüğünü, bölge oturulamayacak durumda ise depremzedelerin civar hat üzerine nakilleri için tertibat alınacağını bildirmiştir. Çanakkale Milletvekili Ziya Gevher Etili'nin TBMM Reisi'nin başkanlığında bir milli yardım komitesinin oluşturulması, başta tüm milletvekillerinin katılımı ve ülke geneline yayılması için teklifi ise oybirliği ile kabul edilmiştir. Oturumda yapılan görüşmelerde ortaya çıkan, Erzincan-Refahiye'nin ilerisindeki iç ve Samsun'un ilerisindeki sahil telgraf hatlarının çalışmadığı, bu bilginin de demiryolu telgraf hatlarından edinildiği; dolayısıyla buraların doğusundan ve de demiryolu olmayan illerden haber alınmadığı; Ordu hakkındaki bilgininse İzmir vapurunun telsizi ile alınabildiği bilgileri dikkate değerdir. *Haber*, Meclis'te açıklanan tedbirlere ek olarak Sivas-Zara'ya Kızılay'dan 2 bin lira ile 200 çadırın gönderildiğini, ayrıca Dahiliye Vekili Faik Öztrak ile Sıhhiye Vekili Hulûsi Alataş'ın 28 Aralık sabahı saat 9:20'de trenle Erzincan'a hareket ettiklerini yazmaktadır. Gazetenin aktardığı bu bilgiler ışığında gerek hükümetin gerekse TBMM'nin deprem haberinin alındığı gün itibariyle harekete geçtiği; aynı ve nakdî yardımlar ve bunların sevkiyatı için tedbirler aldığı ve bu yardımların ilk kaynağı olarak Kızılay kurumunu harekete geçirdiği görülmektedir. TBMM'nin girişim ve liderliği ile oluşturduğu Milli Yardım Komitesi'nin de Türk milleti tarafından hemen benimsendiği, gazetenin (Ankara) Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinin bin lira; İstanbul Tıp Fakültesi yatılı öğrencilerinin de 122 lira toplayarak Milli Komite'ye teslim edecekleri haberiyle anlaşılmaktadır. *Haber*, aynı günkü baskısında Falih Rifki Atay'ın *Ulus* gazetesinde Türk halkını, toplumsal dayanışma ve yardım seferberliğine çağırdığı "Millî Yardım seferberliği" başlıklı makalesinden²⁷ de söz ederek, gazeteye bu çağrısı dolayısıyla destek vermiştir. *Haber*'in hükümetin yarı resmi basın organı konumundaki *Ulus*'a bu yaklaşımı; gazetenin genel çizgisinin hükümete ya da Cumhuriyet Halk Partisi'ne her koşulda muhalefet odaklı olmadığını ve hükümete yönelik eleştirilerinin ilerleyen günlerdeki gelişmelere bağlı olduğunu göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Haber 29 Aralık günü sayısında Erzincan dışında deprem bölgesinde tespit edilebilen ölü ve yaralı sayısını verirken; yardım malzemesi taşıyan ilk iki trenin bir gün önce Erzincan'a ulaştığını ve yaralıları taşıyan trenin de şehirden ayrıldığını aktarmaktadır.²⁸ Gazete ayrıca önceki gün yola çıkan Dahiliye ve Sıhhiye vekillerinin Sivas'a kadar ulaştıklarını; Dahiliye Vekili'nin deprem bölgesi valilerine telgraf göndererek felaketten kurtulanların ve yaralıların hayatlarının korunması için acil ve zaruri tedbirlerin alınmasını emrettiğini yazmaktadır. Yine bir gün önce Mersin, Adana, Malatya, Sivas, Diyarbakır, Elazığ, Kayseri ve Hata'y'da hazırlanan ve her gün hazırlanmasına devam edilecek 2 bin 500'er kilo ekmek de Erzincan'a ulaştırılmak üzere yola çıkarılmıştır. Bununla birlikte Erzurum'dan çıkan sıhhi imdat treni, depremde bir köprü'nün yıkılması nedeniyle Tunceli istasyonuna kadar ulaşabilmiş, taşıdığı malzemeler buradan yine Erzurum'dan gönderilen kamyonlara yüklenerek Erzincan'a sevk olunabilmiştir. Şehre ayrıca Sivas istasyonundan içinde 300 işçi ile ilk yardım malzemesi, kamyonlar, otomobiller ve ekmek bulunan bir tren daha sevk edilmiştir. Sivas'ın Zara ve Hafik ilçelerine sıhhi imdat ekipleri ile yeterli sayıda battaniye,

görüldüğü ve 1950 yılına kadar uzanan birçok görüşme yapılmıştır. Mehmet Evsile, "Erzincan Depremi Hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Yapılan Görüşmeler", *Kesit Akademi Dergisi*, S. 8, Haziran 2017, s. 1-10.

27 *Ulus*, 28 I. Kânun 1939, s. 1,3.

28 *Haber-Akşam Postası*, 29 Birincikânun 1939, s. 1,3.

yiyecek ve giyecek gönderilmiş; karla kaplı olan Zara-Suşehri ile Koyulhisar-Sivas yollarının açılması için asker sevk edilmiştir. Yine karla kaplı olması nedeniyle Sivas üzerinden ulaşamayan Hafik ve İpsile'nin köylerine yardım, Tokat üzerinden gönderilecektir. 28 Aralık'ta yaşanan bu gelişmelerde, depremin en çok vurduğu Erzincan'a sağlık ve gıda yardımlarının hızlı bir şekilde organize edildiği ne var ki deprem yıkımının iletişim gibi ulaşımı da etkilemesinden dolayı sevkியatta güçlükler yaşandığı anlaşılmaktadır.

Haber aynı günkü sayısında Milli Yardım Komitesi Reisi Abdülhalik Renda'nın beyannamesini yayınlamıştır.²⁹ Beynamede, bir benzeri hatırlanmayan deprem sonrasında Erzincan şehrinin bir harabe haline geldiği, diğer il ve ilçeleri derece derece tahrip ettiği; birçok vatandaşın hayatına mal olduğu fakat halen can kaybının ve yaralı sayısının net bilinmediği ifade edilmektedir. Devletin bölgeyi yeniden imar edeceğini belirten beyanname, Türk milletini inşaat mevsimi gelene kadar depremezdeleri soğuktan hastalıktan ve açlıktan korumak amacıyla Milli Komite ve şubelerinin etrafında yardım ve dayanışma için toplanmaya çağırmaktadır. Felakete uğrayan vatandaşların ümidinin devlette ve millette olduğunu belirten beynamede atılan adımlar şu şekilde açıklanmaktadır:

“...Felaket haberinden derin bir teessür duyan Cumhuriyet Reisimiz ve Milli Şefimiz, derhal en seri ve en etraflı yardım tedbirleri alınmasını emretmişlerdir.

Cumhuriyet hükümeti daha ilk andan itibaren müteaddit sıhhi imdat, malzeme ve yiyecek trenleri tahrik etti. İki vekilimiz bu sabah Ankara'dan zelzele mıntkasına gitti. Aynı teessür içinde bulunan Millet Vekillerimiz, dünkü içtimalarında benim riyasetim altında bir millî komite teşkil ederek milletimizin de yüksek yardımına müracaat edilmesine karar verdiler. Komite bugün Ankara'da teşekkül etti. Bütün vilâyet ve kaza merkezlerinde de hemen şubeler kurulacaktır...”

Gazete Milli Yardım Komitesi'nin yapılanması hakkında da bilgi vermektedir. Buna göre, her il merkezinde en az yedi, ilçe merkezlerinde beş kişinin görevlendirileceği komiteler oluşturulmuş, CHP ve Kızılay teşkilatının bulunduğu yerlerde başkanlarının komitede yer alması sağlanmıştır. Komitelerin her türlü nakdî ve aynî yardımları makbuz karşılığında Kızılay şubelerine teslim etmesi ve her teslimat listesinin de “derhal ve doğrudan doğruya” merkez komitesine gönderilmesi kararlaştırılmıştır. Şu haliyle Milli Yardım Komitesi ve şubelerinin yardım toplamada bir araç olarak düzenlendiği, yardımların nihai olarak Kızılay'ın bünyesine aktarılacağı görülmektedir. Hem Kızılay teşkilat başkanlarının komitelerde yer almasının hem de Kızılay'a yönlendirilen yardım dokümanlarının Komite merkezine bildirilmesinin de seferberliğin şeffaf bir şekilde yürütülmesini amaçladığı söylenebilir. *Haber* sayfalarında, halkın eşya ve para yardımlarını kabul edecek Kızılay Ankara ve İstanbul şubelerinin adres ve telefonlarına yer verirken; Zahir borsası, Yorgancılar Cemiyeti, Ticaret Odası, Sanayi Birliği vb. özel ve resmî kurumlardan yapılan yardımları ve üniversite öğrencilerinin girişimlerini de sıralamıştır. Bunlar arasında Merkez Bankası'nın Komite emrine 200 bin lira tevdi ettiği bilgisi dikkat çekerken; o güne kadar Kızılay hesaplarına 60 bin liradan fazla para yatırıldığı görülmektedir. Depremin ikinci gününe dair verilen bu haberler, yardım örgütlenmesinin TBMM'den başlayarak halkın her kesimine yayıldığını göstermektedir.

Depremin üçüncü günündeki manşetini “Zelzele devam ediyor-Erzincan'dakiler hariç ölenlerin miktarı 5534'ü buldu” şeklinde veren gazetede, deprem bölgesinden gelen kısa

²⁹ *Haber-Akşam Postası*, 29 Birincikânun 1939, s. 2. Beyanname metni için ayrıca bkz., BCA 30.10.0.0/119.843.5 Dosya Ek: 99B.

bilgiler ve yardım seferberliğinin gidişatı üzerine haberler ağırlıktadır.³⁰ Buna göre 28 Aralık günü Erzincan'la kurulan iletişim, bu defa kar fırtınası nedeniyle tekrar kesilmiştir. Sivas-Divriği'de yolların açılmasını bekleyen Dahiliye ve Sıhhiye vekilleri, Sivas ve Erzurum'dan hareket eden imdat trenlerinin Erzincan'a vardıklarının öğrenilmesi üzerine sabah yola çıkmışlar, ne var ki trenleri Karagöl istasyonunun ilerisinde kara saplanarak yoldan çıkmış, Sivas ve Çetinkaya'dan gelen imdat trenlerinin yardımıyla ancak saat 18:00'da Eskiköy'e dönebilmişlerdir.³¹ Sıhhiye Vekili Dr. Alataş, burada *Haber* gazetesi muhabirine verdiği demeçte; yaralıları için Kayseri'de 100 kişilik bir yer hazırlandığını, Amasya'daki depremedelere yardım için de Kayseri'den süratle bir heyetin hareket ettirildiğini belirtmiştir. Vekil ayrıca Divriği'de bin 500 ailenin iskanına çalışılacağını, yaralılarından bir kafilenin de Sivas'ta tedavileri için gerekli tedbirlerin alındığını açıklamıştır. Erzincan'dan yola çıkan trendeki 100 kadar yaralının bir kısmı Sivas, bir kısmı ise Ankara Hastanesi'ne yerleştirileceklerdir. Ordu Müfettişi Kazım Orbay ile General Akdoğan da Elazığ'dan kalkan yardım treniyle Erzincan'a hareket etmişlerdir. Erzincan-Erzurum arasındaki istasyonlarla halen iletişimin sağlanamamış olmasına karşın, İstanbul Haydarpaşa İstasyonu'ndan eşya, sağlık malzemesi ve doktor taşıyan bir tren, 30 Aralık günü öğleden sonra deprem bölgesine doğru yola çıkarılacaktır. Yine aynı saatlerde, Milli Yardım Komitesi'nin kararıyla erzak, sağlık malzemesi, giyecek ve iki acil yardım ekibi taşıyan *Dumlupınar* vapuru da Ordu ve Giresun'a doğru yola çıkacaktır. Gazetenin verdiği bu haberler, yaşanan iletişim ve ulaşım sıkıntılarına karşın gerek yardım sevkiyatı gerekse yaralıları müdahale için hemen her ulaşım aracının bölgeye en yakın merkezlerden harekete geçirildiğini göstermektedir. Dahası, yardımların yoğunlukla halen zayıf keskinleştirilemediği fakat can kaybının şehir nüfusunun %50'si, yaralı sayısının %20'si olarak tahmin edilen³² Erzincan'a yönlendirildiği anlaşılmaktadır.

Gazetede, Ankara'da depremle ilgili yürütülen çalışmalara dair bilgiler de verilmektedir. TBMM, 29 Aralık günü genel oturumuna depremde hayatlarını kaybeden vatandaşların anısına iki dakikalık saygı duruşuyla başlamıştır.³³ Yine aynı gün saat 14:00'daki CHP Meclis Grubu ve Müstakil Grubu toplantısı da bir dakikalık saygı duruşuyla başlamış, TBMM Reisi Renda, Milli Yardım Komitesi'nin çalışma planı; Başvekil Dr. Refik Saydam da hükümetçe alınan ve ilerisi için planlanan tedbirler hakkında bilgi vermişlerdir. Gruplar, aynı celsede her milletvekilinin en az 100 lira yardımda bulunmasını da kabul etmiştir.³⁴ Deprem bölgesine yardım seferberliği için alınan bir karar da Maarif Vekaleti'nden gelmiştir. Buna göre bütün vekalet mensuplarının 1940 Ocak ayı net maaşından, maaşı 100 liraya kadar olanlardan %5; 200 liraya kadar olanlarından %7,5; daha yüksek maaş alanlardan %10 oranında kesinti yapılarak Milli Yardım Komitesi'ne tahsis edilecektir.³⁵ *Haber*, Türkiye'nin çeşitli illerinden resmî kurum mensupları ile ticaret çevrelerinin kendi aralarında toplayarak Komite ve Kızılay'a yönlendirdikleri aynî ve nakdî yardımların yanı sıra, dost devletlerin taziye mesajları ve yardımları hakkında da bilgi vermektedir. Buna göre Yunanistan, Romanya, Bulgaristan, Afganistan ve İngiltere hükümetleriyle ABD

30 *Haber-Akşam Postası*, 30 Birincikânun 1939, s. 1,10.

31 Sıhhiye Vekili Dr. Alataş'ın raporuna göre vekiller Eskiköy'de 38 saat mahsur kalmışlar ve Erzincan'a Ankara'dan yola çıkışlarından ancak 73 saat sonra ulaşabilmişlerdir. BCA 30.10.0.0/119.884.11 Dosya Ek: 99B.

32 Gazetenin 30 Aralık günü sayısında verdiği bu tahminlerin, Sıhhiye Vekili Dr. Alataş'ın Eskiköy'deyken Ankara'ya yazdığı aynı tarihli raporunda da yer aldığı dikkat çekmektedir. BCA 30.10.0.0/119.844.5 s. 3-6. Gazete muhabirinin bu bilgileri vekillerle Eskiköy'deki görüşmesi sırasında edindiği anlaşılmaktadır. Tuğluoğlu çalışmasında Erzincan şehrindeki can kaybını 15.631 olarak vermektedir. Fatih Tuğluoğlu, "1939 Büyük Anadolu Zelzelesi ve Erzincan Vilayetinde Yardım Faaliyetleri", *History Studies*, C. 7, S. 4, Aralık 2015, s. 123.

33 *Haber-Akşam Postası*, 30 Birincikânun 1939, s. 2.

34 *Haber-Akşam Postası*, 30 Birincikânun 1939, s. 3. TBMM Reisi Renda, milletvekilleri adına Milli Yardım Komitesi hesabına 20 bin lira yatırmıştır. İlhan Haçın, "1939 Erzincan Büyük Depremi", *ATAM Dergisi*, C. XXX, S. 88, Mart 2014, s. 51.

35 *Haber-Akşam Postası*, 30 Birincikânun 1939, s. 10.

Kızılhaç'ı tarafından Türkiye'ye toplamda 673.786 lira değerinde nakit para, gıda, sağlık ve inşaat malzemesi tahsis edilmiştir. Yunan Kızılhaç'ı sağlık malzemeleriyle birlikte bir sağlık ekibini deprem bölgesine göndereceğini bildirirken, Cenevre Uluslararası Yardım Birliği de Türk Kızılay'ı ile temasa geçmiştir.³⁶

31 Aralık günü "Kar fırtınası Erzincan'a yardım işini güçleştiriyor" manşetini veren *Haber*, ilk imdat treninin Erzincan'a ulaşarak yardıma başladığını; Erzurum'dan gönderilen yardım kamyonlarının ise kara saplanarak yolda kaldığını bildirmektedir. Erzincan'a ulaşmaya çalışan Dahiliye ve Sıhhiye vekillerinin treni, kar yağışı ve fırtına nedeniyle bir kez daha raydan çıkarak 8 metre karla kaplanmıştır. Kar yağışı, Sivas'a yola çıkan ve 215 yaralı taşıyan treninin de Kangal-Çetinkaya'dan Malatya'ya dönmeye sebep olmuş, yaralıların buradan Malatya, Diyarbakır, Elazığ hastanelerine sevk edilmelerine karar verilmiştir. Erzincan demiryolu hattının açılması çalışmalarına asker ve işçilerin yanı sıra çevre köylerden birçok kişi katılmış; bazılarının soğuktan bacakları donmuş; Sivas'tan ek olarak getirilen bir müfreze askerin de çalışmaları sonunda Erzincan ile ulaşım nihayet sağlanmıştır. Yüzlerce yaralıyı taşıyan ikinci treninse 31 Aralık günü Sivas'a varması beklenmektedir.³⁷

Haber gazetesi aynı günkü baskısında bir başka felaketi duyuracaktır: "Zelzeleden sonra Sel âfeti". Buna göre, 29 Aralık'tan beri devam eden yağmurlar yüzünden Bursa-Karacabey, Menemen ve İzmit ovalarında dereler taşarak sele neden olmuştur. Gazetede, birçok köyde can kaybının olduğu, bu felakette de yolların su altında olması ve hava koşulları nedeniyle müdahalede güçlükler yaşandığı vurgulanmaktadır. Mudanya ve çevre göllerden sandallarla bölgeye yardım müfrezeleri gönderilmekle birlikte; Bursa Valisi, Fırka Kumandanı ve Kızılay heyetleri ilerleyememiş ve Sülüklü Jandarma Karakolu'na sığınmak zorunda kalmışlardır.³⁸ İzleyen günlerdeki haberler, sel felaketinin yıkımını daha net ortaya koymaktadır. Buna göre bazı köylerde evler selde sürüklenmiş, Mustafakemalpaşa'daki su bentleri yıkılmış, Küçükçekmece'de ulaşımı tamamen durdurmuştur. Bandırma'dan 24 sandal ve mürettebatı arama-kurtarma için gönderilirken, Nafia Vekaleti'nin gönderdiği bot parçalanmış, görevli bir mühendis boğularak ölmüştür. Bölgeye çevre illerden askeri yardım bölükleri gönderilmiştir. Sel felaketinin 4. gününde yalnız Mustafakemalpaşa'da 1500 ev ve bine yakın nüfusun enkaz halinde Apolyont (Uluabat) Gölü'ne sürüklendiği duyurulmuştur. İlçede kurtulanlar sağlam binalara ve okullara yerleştirilmişler, kendilerine Bursa'dan ekmek ve giyecek temin edilmiştir. Ne var ki gerek balçığı kaldırma çalışmaları gerekse yardımlar yeterli gelmemiş, Bursa Valiliği'nin müracaatı üzerine Kızılay 15 bin lira gönderirken, depremzedeler için toplanan eşya ve para yardımından Mustafakemalpaşa halkının da faydalanmasına karar verilmiştir. Sağanak, Adapazarı bölgesinde de etkili olmuş, Sakarya nehrinin taşmasıyla bu çevrede de bir sele sebebiyet vermiştir. İnsan ya da hayvan zayıtı olmamakla birlikte, Hendek, Düzce, Bolu ile Adapazarı arasındaki ulaşım durmuş; su altında kalan telefon santralleri nedeniyle İstanbul-Ankara iletişimi de tehlikeye girmiştir. Öte yandan aynı günlerde yağmurların Menemen bölgesinde de Gediz, Bakırçay, Küçük ve Büyük Menderes'lerin taşmasına sebep olduğu; ulaşımı kesilen köylerde kurtarma ve erzak gönderme çalışmalarının İzmir'den gönderilen sandal ve kayıklarla sağlandığı görülmektedir. İnsan kaybının yaşanmadığı fakat Manisa ve Akhisar ovalarının mahsulünün kaybedildiği bu sel nedeniyle İzmir-Afyon ile İzmir-Bandırma

36 *Haber-Akşam Postası*, 30 Birincikânun 1939, s. 3,10. Uluslararası Yardım Birliği'nin taziye mesajları ve verilen cevap için bkz., BCA 541.44663.214740.21.; BCA 541.44663.214740.22; BCA 541.44663.214740.23; BCA 541.44663.214740.24.

37 *Haber-Akşam Postası*, 31 Birincikânun 1939, s. 1,4.

38 *Haber-Akşam Postası*, 31 Birincikânun 1939, s. 1,4.

tren seferlerinin 3 gündür yapılamadığı, Ankara'ya tren ulaşımının Aydın üzerinden yapılabildiği de bir diğer ayrıntıdır.³⁹ Görüldüğü üzere depremin 3. gününden itibaren hem Marmara hem Ege'de yaşanan sel felaketleri, devlet yetkilileri tarafından alınan tedbirlerin ve müdahale için oluşturulmaya çalışılan personel, ekipman ve maddi gücün bir kısmının, bu kez de selzedelere yönlendirilmesini gerektirmiştir. Dahası ülkenin batı ve kuzey batısındaki sellerin yarattığı ulaşım engelinin; deprem bölgesine yardımın bu bölgelerin güzergahından gönderilmesi işini de zora soktuğu anlaşılmaktadır. *Haber* sonraki günlerde, deprem ve sel felaketinin haberlerini yan yana sütunlarda vermeye devam etmiştir.

12 Aralık'tan itibaren yurt gezisinde bulunan Cumhurreisi İsmet İnönü'nün Elazığ'dan Erzincan'a ulaşması 31 Aralık günü saat 13:00'te olmuştur. *Haber* İnönü'nün varışından sonra 1 saat kadar trende, şehre yine aynı gün ulaşabilen Dahiliye ve Sıhhiye vekilleri, 4. Umumi Müfettişi ve Ordu Müfettişi, Erzincan ve Erzurum valileri ile durum değerlendirmesi yaptığını yazmaktadır. İstasyondan yıkık halde bulunan belediye binasına kadar yaya olarak ilerleyen Milli Şef, halka teselli vermiş ve maneviyatını yükseltmiştir.⁴⁰ Gazete ertesi günkü sayısında İnönü'nün üç buçuk saat süren bu ziyaretinde depremezdedelerle olan temaslarını çarpıcı ayrıntılarla vermektedir. Buna göre harabeye dönen şehri baştan aşağı gezen Cumhurreisi'ni halk, "Ömrün çok olsun, yüzünü gördük kuvvet bulduk" bağırışlarıyla karşılamışlardır. Oğlunu elleriyle toprağı kazarak gömen bir anne, yanmış ellerini kendisine göstererek "Giresunlu Mehmed'in gitti. Askerdi. Senin yavrundu." demiştir. İnönü'nün, göğsünde ağlayan annesi şefkatle kucaklayışı ise herkesin gözlerini yaşartmıştır. Yol kenarına üç çocuğunu gömen bir baba ise "Sen sağ ol, vatan sağ olsun Paşam" diyerek İnönü'nün ellerini öpmüştür. Yardım çalışmalarını tetkik eden İnönü, doktorlardan bilgi almıştır. Daha sonra hareket saatine kadar özel vagonunda Dahiliye ve Sıhhiye vekilleri, Orgeneral Kâzım Orbay ve Abdullah Alpdoğan ile görüşmelerine devam etmiştir. Erzincan'dan sonra Sivas'ta birkaç saat kalan Milli Şef, Tokat çevresindeki felaket bölgesinde de Tokat Valisi'yle görüşerek incelemelerde bulunmuştur. Tokat'tan Niksar'a geçişindeyse otomobili çamura saplanarak güçlükle kurtarılmıştır. Şiddetli tipi, sis, toprak kaymaları ve oluşan çatlaklar nedeniyle yollar bozulmuş, Cumhurreisi Niksar'a zaman zaman yaya yürüyerek ulaşmıştır. Kendisini gece vakti ansızın aralarında gören felaketzedeler sevinç göstermişler, kendisiyle yakılan ateş başında dertleşilirken, "Seni böyle karşılamak istemezdik" demişlerdir. Niksar'dan Turhal'a Tokat üzerinden, buradan da Amasya'ya geçen Cumhurreisi, 2 Ocak'ta Erbaa ve Ladik'e gidecektir. *Haber*, Cumhurreisi İnönü'nün deprem bölgesi Tokat'tan Türk milletine hitabeden beyanamesine de yer vermiştir:

"Zelzele felâketine uğrayan mıntıklarımızdan bütün Türk milletine yeni yıl için yürekten temennilerimi takdim ederim. Yakın ve uzak medeni milletlerin ve insaniyet âleminin adımız için gösterdiği sempatiye, Türk milletinin yürekten teşekkürlerini ifade etmek isterim. Felâket mıntikasındaki vatandaşlar memleketimizin her tarafından gösterilen alâkadan mütehasis ve müteşekkirdirler. Vatanın muhtelif kısımları arasında göze çarpan yakın ve sağlam tesanüt ile bir büyük milletin sevinç ve acıda nasıl yekpare bir aile olduğunu göstermiş oluyoruz. Milletimiz içindeki bu beraberlik sayesinde bu günlerin en az sarsıntı ile biteceğine ve her zorluktan milletimizin yeni bir kudretle çıkacağına sarsılmaz imanım vardır. Fertleri arasında karşılıklı vazife hissi ve bütün cemiyette vatana karşı fedakârlık duygusu sağlam milletimizin iyi ve geniş günler göreceği muhakkaktır..."⁴¹

39 *Haber-Akşam Postası*, 1 İkincikânun 1940, s. 1,4; *Haber-Akşam Postası*, 2 İkincikânun 1940, s. 4; *Haber-Akşam Postası*, 3 İkincikânun 1940, s. 1,4.

40 *Haber-Akşam Postası*, 1 İkincikânun 1940, s. 1,4. Gazetede bu şekilde aktarılan İnönü'nün şehri ziyareti ve halkla teması, Sıhhiye Vekili Dr. Alataş'ın Başvekalet'e yazdığı 1 Ocak tarihli raporda da yer almaktadır. Buna göre Cumhurreisi'ni aralarında gören halk heyecanlanmış ve "Sen var ol, sen sağ ol, seni görüp acılarımızı unuttuyoruz, Allah seni başımızdan ayırmasın" sözleriyle ağlayarak bağırışlardır. BCA 30.10.0/119.844.11 Dosya Ek: 99B.

41 *Haber-Akşam Postası*, 2 İkincikânun 1940, s. 1,4.

Son olarak, İsmet İnönü'nün Milli Yardım Komitesi'ne yaptığı bağışı "Millî Şef 10 bin lira teberru etti"⁴² manşetiyle veren gazetede iki hafta kadar sonra, İskenderun'da bulunan Erzincan depremzedelerinin "Millî Şefimiz İsmet İnönü, Gördüğümüz felâkete karşı bütün yardımlar ile sızılarımızı dindirip bizi göğsünde taşıyan hükümetimize sonsuz minnet ve şükranlarımızı arz ederiz" şeklindeki teşekkür telgrafı da yer bulmuştur.⁴³

Depremın birinci haftası tamamlanırken, hala artçı sarsıntıların yaşandığı bölgede, kurtarma çalışmalarının hummalı bir şekilde devam ettiği *Haber* gazetesinin sayfalarına yansımaktadır. Buna göre, Erzincan'da deprem sırasında çıkan yangınlarda zarar gören evlerden ölümlerin çıkarılması devam etmektedir. Kurtulan halksa çadır ve barakalarında kalmakta; ağır yaralıları yakın ve uzak şehirlere gönderilirken, hafif yaralıları mahallinde bakılmaktadır. Bütün bu çalışmada ordu ve sivil teşkilatlar birlikte hareket ederken, Dahiliye Vekili'nin emri ile Erzurum'dan ve Divriği demir madenlerinden işçiler de buraya yardıma geleceklerdir. Ayrıca Malatya vali muavinleri ve 3. Umumi Müfettişlik memurları da Erzincan'a hareket emri almışlardır. Erzincan'dan yola çıkan üçüncü yaralı treni bir gün önce Sivas'a gelmiş; yaralıların 279'u Malatya'ya, 43'ü ise Diyarbakır'a sevk olunmuştur. O gün Erzincan'dan biri Ankara'ya diğeri ise Kayseri'ye yaralı taşıyan başka trenler de yola çıkmıştır. Dahiliye Vekili, evsiz, kimsesiz ve çocuklara öncelik tanınan bir diğeri yaralı kafilesinin de Erzurum'a gönderileceğini açıklamıştır. Vekil, depremde 200 kadının Malatya Bez Fabrikası'nda istihdam edileceğini, 12 yaş altındaki çocukların Çocuk Esirgeme Kurumu'na yerleştirileceğini belirtmiştir.⁴⁴ Bu arada Sıhhiye Vekili'nin emri ile Sivas'taki 2 ve 3 numaralı sağlık ekipleri Erzincan'da görevlendirilmiş; Samsun Sıtma Mücadele Enstitüsü'nden bir sağlık ekibi de ecza ve tıbbi malzemelerle birlikte Amasya Valiliği'nin emrine tahsis edilmişlerdir. Erzurum'dan o gün yola çıkacak trenle de Erzincan'a ekmek, şeker, yağ, çay vb. malzemeler gönderilecektir. Sarsıntıların ve hava muhalefetinin devam ettiği Sivas'ta, Koyulhisar ve Suşehri yollarının açılabilmesi için asker ve halk beraber çalışmaktadır. Zara'ya bu iki ilçeye ulaştırılmak üzere 186 çadır, 500 battaniye, 510 don 500 gömlek, 3 bin kilo kavurma-pastırma, 300 kilo zeytin, 20 teneke helva, 40 çuval şeker ve ekmek gönderilmiş; Erzincan'a gönderilecek ekmek için de Divriği fırınlarına yüklü miktarda un sevk edilmiştir. Giresun'un Mindeval (Çamoluk) ilçesine sağlık ekibi ve malzemesiyle, köylere yardım ulaştırılabilmesi için memurlar tayin edilmiştir. Şebinkarahisar ilçesindeki sağlık ekiplerine emekli sağlık personellerinin de katıldığı haberi ayrıca dikkat çekicidir. Öte yandan yağmur, kar ve tipi nedeniyle hala Tokat'ın bazı köylerine ulaşımın sağlanamadığı ve müdahale edilemediği de belirtilmektedir.⁴⁵ Haberlerin sunduğu genel manzara, hava koşullarının ulaşımaya elverdiği il, ilçe ve köylerde sağlık ve gıda yardım ve müdahalelerinin artarak devam ettiğini, yaralıların hemen her gün Erzincan'dan çevre illere sevk edildiğini, hatta bölgede salgın hastalıklara karşı koruyucu tedbirlerin de alındığını göstermektedir. Bununla birlikte tüm çalışmaların önündeki en büyük engelin organizasyon ya da mali yetersizlikler değil, tren ve kara yollarındaki yine felaketin sebep olduğu ulaşım kesintileri olduğu açıktır.

2 Ocak tarihli sayısında "M. E." imzalı "İşaretler" adlı köşe yazısı, gazetenin Erzincan depremini takip eden günlerde devlet yetkililerince alınan tedbirleri ve yapılan çalışmaları

42 *Haber-Akşam Postası*, 4 İkincikânun 1940, s. 1,4.

43 *Haber-Akşam Postası*, 19 İkincikânun 1940, s. 2.

44 BCA 30.10.0.0/119.844.11, s. 4.

45 *Haber-Akşam Postası*, 1 İkincikânun 1940, s.4; *Haber-Akşam Postası*, 2 İkincikânun 1940, s.4; *Haber-Akşam Postası*, 3 İkincikânun 1940, s.4.

yerinde ve hızlı bulunduğunu göstermektedir.⁴⁶ Zira makale, tarihçi Naima'yı kaynak göstererek 1645 yılında İzmir ve civarında yaşanan depremden bahsetmekte; özetle depremde varis bırakmadan ölenlerin taşınır ve taşınmaz mallarının aitliği meselesinin, dönemin Defterdarlığı ve Anadolu Kazaskeri arasında çekişmeye sebep olduğunu fakat "... sahipsiz serveti başkalarına kaptırmamak için" çabucak uzlaştıklarını hikaye etmektedir. Makale, Erzincan depreminin hemen sonrasındaki Başvekalet talimatına⁴⁷ atıfla: "İmparatorluk devrinin ananelerini, Tanzimat'ın kırtasiyecisi ve havaaleci zihniyetini kırarak valilere Ziraat bankalarından ihtiyaç nispetinde para almak salâhiyetini veren bugünle dün arasındaki tekâmül farkını bu vakadan daha güzel ne gösterebilir?" sözleriyle bitmektedir. Bu sözler, makale nezdinde *Haber-Son Posta* gazetesinin, hükümetin daha depremin ilk günlerinde felaketzede vatandaşlar için devlet kaynaklarını seferber etmesini ve bürokratik prosedürleri en aza indirgeyerek hızlı müdahale etmesini takdir ettiğini göstermektedir.

Haber: Son Posta'da Deprem Muhalefeti

Gazete Ocak ayı boyunca gerek Erzincan depremi gerekse Menemen-İzmit sel felaketlerinin ardından bu bölgelerdeki gelişmelere, tespit edilebilen zayıyata; Milli Yardım Komitesi ile Kızılay bağışlarına ve yabancı devlet başkanlarının taziye mesajları ile, buralardan Türkiye'ye yapılan yardımlara⁴⁸ ve devlet yetkilileri tarafından atılan adımlara⁴⁹ dair haberlerine devam etmektedir. Bununla birlikte Türk milletinin felaketzedelere gösterdiği ilgiyi, milli, insani ve sosyal birlik ve dayanışmasını öven köşe yazılarına ve yardım seferberliği çerçevesinde yapılan spor karşılaşmaları⁵⁰, konser vb. etkinliklere dair haberlere de sıkça rastlanmaktadır.

Ne var ki yine Ocak ayı ile birlikte gazetenin bazı haber ve manşetlerinde, deprem bölgesinde yaşanan olumsuzluklara odaklanan ya da onları ön plana çıkaran tavrı da dikkat çekmektedir. Gazetenin birçok başlıktan oluşan 4 Ocak günkü manşeti bu durumun ilk örneği olarak sayılabilir.⁵¹ Zira "Niksar'da Yolların kapalı olması sebebiyle Yardımsızlıktan Kangren ve Soğukla Ölenler Var" şeklinde verilen bir başlıkta; "Yolların kapalı olması

46 *Haber-Akşam Postası*, 2 İkincikânun 1940, s.4.

47 Gazetenin haberlerinde yer vermediği Başvekalet Talimatı'nda; 3. ve 4. Umum Müfettişlikleri ile Ankara, Erzurum, Erzincan, Sivas, Kayseri ve Malatya valiliklerine "hiç vakit kaybetmeksizin masraflara karşılık olmak üzere mahallî Ziraat Bankalarının valilerin emrine tediyatta bulunacakları" bildirilmektedir. "Başvekilimiz Süratli yardım için alâkadarlara tâlimat verdi", *Ulus*, 29 I. Kânun 1939, s. 1. Başvekalet aynı günlerde deprem bölgesine gıda, giyim ve sağlık malzemesi gönderimi yapan İçel, Seyhan ve İstanbul valiliklerinde de Ziraat Bankası'ndan ödenek tahsis etmiştir. BCA 30.10.0.0/119.844.4; BCA 30.10.0.0/119.844.5.

48 Yabancı devletlerden gönderilen yardım kalemleri ve miktarları için bkz., Haçin, *agm*, s. 59-61.

49 Özellikle deprem bölgesindeki tutuklama kararlarını ve mahkûmların cezalarını erteleyen kanun ile depremzede memur ve müstahdemlere iki, emekli ve yetimlere üç maaşa kadar avans verilmesini, depremzedelerin arazi, kazanç ve diğer her türlü vergi borçlarının silinmesini kabul eden kanunlar *Haber*'de ayrıntılı olarak verilmiştir. *Haber-Akşam Postası*, 11 İkincikânun 1940, s. 1,4; *Haber-Akşam Postası*, 16 İkincikânun 1940, s. 1,4; *Haber-Akşam Postası*, 18 İkincikânun 1940, s. 4. Söz konusu kanunlar için ayrıca bkz., TBMM Zabıt Ceridesi, Devre VI, C.8, 10.I.1940, s. 36,37; TBMM Zabıt Ceridesi, Devre VI, C.8, 17.I.1940, s. 69-78, 97-100. Kanunların tatbiki için verilen Başvekalet Kararnameleri için bkz., BCA 30.18.1.2/89.131.12; BCA 30.18.1.2/90.15.8; BCA 30.18.1.2/90.18.13; BCA 30.18.1.2/ 91.41.19. Deprem bölgesindeki cezaları erteleyen kanunu; 19 Nisan 1940 tarihinde kabul edilen "27 Kânunuevvel 1939 tarihinde ve Müteakib Günlerde Vukubulan Zelzelede Felâkete Uğrayanların Kurtarılmasında Fevkalâde Hizmetleri Görülen Bazı Mahkûmların Cezalarının Affı Hakkında Kanun" izlemiştir. Can Yavuz, "1939 Erzincan Depremi Kurtarma Çalışmalarında Yer Alan Mahkûmların Affı Bağlamında Türkiye'deki Af Uygulaması", *TBB Dergisi*, S. 119, 2015, s. 92.

50 Gazetenin kendisi de 29 Ocak gibi erken bir tarihte gelirleri depremzedelere bağışlanmak üzere maç müsabakaları düzenleme çağrısında bulunmuş, çağrıya olumlu cevap veren kulüpler iki haftalık bir turnuvada karşılaşmışlardır. "Spor kulüplerimizi felaketzedelere yardıma çağırıyoruz", *Haber-Akşam Postası*, 29 Birincikânun 1940, s. 1; "Zelzele felaketzedeleri için tertip ettiğimiz 'yardım turnuvası'", *Haber-Akşam Postası*, 31 Birincikânun 1940, s. 5.

51 Bkz. Ek 1.

sebebile” kısmı oldukça küçük puntolarla, öte yandan “Yardımsızlıktan Kangren ve Soğukla Ölenler Var” kısmı ise kalın, büyük harfler ve büyük puntoyla verilmiştir. Bu şekilde ilk etapta okuyucunun dikkati; Tokat-Niksar’daki deprem sonrası ölümlerin yardım ulaştırılmamasından kaynaklandığına çekilmektedir. Haberin içeriğindeyse ilçede doktorun bulunmadığı ve yaralıların bir kısmının kangren sonucu öldüğü; karın bütün yolları kapatması nedeniyle bazı köylere hiç gidilemediği; Erbaa-Niksar arasındaki yolun da karla kaplı olduğu belirtilmektedir. Haberin içeriği bu haliyle, başlıkta dikkatlerden sakınılan depremedelere müdahalede asıl sorunun yetersizlik ya da ihmâl değil, hava muhalefeti olduğunu göstermektedir.

Gazetenin yine aynı günkü sayısında “Erzincan’a Demiryollarında bilet kesilmiyor ve yolcu kabul edilmiyor” manşetine ait haber ise Ankara’dan verilen emirle bir sonraki talimata kadar şehre yolcu ya da eşya kabul edilmeyeceğini duyurmaktadır. Haberin “Bu emrin verilmesine sebep olan âmiller hakkında İstanbul’da malûmat yoktur.” cümlesiyle bitişik dikkat çekicidir. Zira bu ifadenin vurguladığı belirsizliğin okuyucuda soru işaretleri uyandıracığı ortadadır. Oysa habere konu olan 3 Ocak 1940 tarihli Başvekalet Kararnamesi’nde gerekçe; “Erzincan’daki enkaz ile ölümlerin kaldırılması, asayiş ve umumî sıhhatin korunmasını temin için ikinci karara kadar” olarak belirtilmiştir.⁵² Gazetenin bu gerekçeye yer vermeyişinin sebebi ya basına servis edilmemesi ya da *Haber*’in kasıtlı olarak kamuoyunun dikkatini Erzincan’a “nakil yasağına” çekmeye çalışmasıyla açıklanabilir. Kararnamenin diğer gazetelerde verilmesini tespit için *Akşam*, *Yeni Sabah*, *Vakit* ve *Ulus* gazetelerinin 3-4-5 Ocak tarihli sayılarının taramasında kararname ile ilgili bir habere rastlanmamıştır. Bununla birlikte *Vakit* ve *Akşam* gazetelerinde, Erzincan’a ücretsiz seyahat için İstanbul Valiliği’ne birçok başvuru yapıldığı; Ankara’dan “Erzincan’da barınacak yer olmadığı” sebebiyle bu başvuruların kabul edilmemesi yönünde talimat verildiği bildirilmektedir.⁵³ *Ulus* gazetesinde yer alan bir haber de Erzincan şehir ve kasaba halkının çevre illere nakli için tren seferlerinin başladığını, Erzurum’a yolculuk için vesika alanların sayısının 1500 kişi olduğunu, bu talebi karşılamak için 2 yerine 3-4 trenin kaldırılması ihtimalini yazmaktadır.⁵⁴ Bu haberler, deprem bölgesinden güvenli illere yoğun bir nakil trafiğinin yaşandığını; deprem bölgesinin ise dışarıdan bir yolcu akışını ve barınmasını kaldıramayacağını göstermektedir. Ne var ki *Haber*, “Erzincan’a neden bilet kesilmiyor” başlıklı yazısında kararnamenin ekonomik sebepleri üzerinde durmaktadır. Memleketi depremden zarar gören illerden olan seyyar satıcı, bakırcı ve sanayi işçilerinin birçoğunun İstanbul’daki işlerini bırakarak buralara gitmek istemelerinin, şehrin genel ve özellikle ekonomik hayatında önemli etkileri olduğunu yazan gazete; hükümetin geçici yasağının birçoğunu yoldan çevirdiğini ve Erzincan çevresine bilet verilmemeye devam ettiğini yazmaktadır.⁵⁵ Erzincan’a tren seferlerinin iptali haberini ilk sayfada ve manşetten veren *Haber*’in, seferlerin yeniden başlamasına ise tek satırla yer vermesi ayrıca dikkat çekicidir.⁵⁶

Gazetenin küçük-büyük puntolarla verdiği manşetler yoluyla algı yönetimine bir diğer örneğe ise “Karakışın zelzele mıntıkasındakilere zulmü-Felaketzedeler arasında soğuktan donarak ölenler de var-Bazı köylere ancak dün yardım yapılabildi” manşeti

52 BCA 30.10.0.0./89.124.8.

53 “Erzincan’a Gitmek İstiyenler”, *Vakit*, “4 İkincikânun 1940, s. 4; “Halkın dilekleri- Felaket mıntıkasına gidecek parasız bir tren isteniyor” *Akşam*, 4 Kânunisani 1940, s. 3; “Zelzele mıntıkasına gitmek isteyenler”, *Akşam*, 4 Kânunisani 1940, s. 3.

54 “Erzincan’da Kızılay Hastanesi İşe Başladı”, *Ulus*, 4 II.Kanun 1940, s. 1,4.

55 *Haber-Akşam Postası*, 6 İkincikânun 1940, s. 2.

56 *Haber-Akşam Postası*, 30 İkincikânun 1940, s. 2.

verilebilir.⁵⁷ Yine burada da “Karakışın zelzele mıntıkasındakilere zulmü” kısmının takip edenlere oranla küçük puntolarla verildiği ve böylelikle durumun temel sebebi olan hava koşullarının ardıllandığı görülmektedir. Oysa haberin içeriğinde Tokat'ın bazı ilçe ve köylerine hala yardımın gönderilmemesinde ve ancak son üç gündür ve develer vasıtasıyla ya da Samsun üzerinden yapılabilen az miktardaki yardımlarda da yolların karla kaplı oluşunun etkili olduğu belirtilmektedir. Tokat'a yardımların ulaşmamasını bu şekilde manşetten veren *Haber*'in, Tokat-Erbaa'yı Samsun'a bağlayan yolunun açılışı ile yardım sevkiyatının yapıldığı haberini ise ancak 4. sayfasında ve bir alt başlıkla vermesi de ayrıca düşündürücüdür.⁵⁸ “Karabük ve Reşadiye'de heyelân oldu” başlığı altında verilen haberde, Erbaa'da görevlendirilen Samsun Vali Muavini'nin beraberinde 11 kişilik bir heyetle ilçeye ulaştığı; halka çadır, yiyecek, giyecek, eşya ve inşaat için kerestenin ulaştırıldığı; 30 yataklı bir revir kurulduğu; ağır yaralı 29 kişinin Samsun Hastanesi'ne nakledildiği; Erbaa halkının tamamının çadırlara yerleştirildiği; enkaz temizleme çalışmalarında her biri 50 kişiden oluşan birçok ekibin çalıştığı; 100 adet barakanın inşasının tamamlanmak üzere olduğu aktarılmaktadır. Bu haliyle, bir gün içinde sağlık müdahalesinden, iskan ve inşasına kadar Erbaa'daki durumun tamamen değiştiği anlaşılmaktadır. Yine de bu olumlu gelişmelerin, gazetede yeni bir doğa felaketi haberinin içinde kaybolduğu söylenebilir.

Haber gazetesinin bir yandan kamuoyunun dikkatini müdahalede yaşanan aksaklıklara çekerken, hükümet yetkililerinin bilgilendirmelerine ve bu vesileyle bazı iddialara verdikleri cevaplara da kayıtsız kalmadığı görülmektedir. Bu bağlamda gazete, Dahiliye ve Sıhhiye vekillerinin 10 Ocak günkü TBMM genel oturumundaki konuşmalarından parçalara yer vermiştir.⁵⁹ Dahiliye Vekili Öztrak konuşmasında deprem felaketine müdahalenin ilk günlerinde yaşanan sel felaketine dikkat çekmiş; deprem bölgesi için alınan bazı tedbirlerin peş peşe yaşanan tipi, yağmur, fırtına ve ayaz nedeniyle heder olduğunu, yine de yeni ve daha etkili tedbirler alındığı; özellikle bölgede görevlendirilen memur ve jandarma personelinin psikolojilerinin düşünülerek görev yerlerinin değiştirildiğini belirtmiştir. Vekil ayrıca, felaket bölgelerinde çalışanlar tarafından soygunculuk yapıldığına dair söylentileri reddetmiştir. Sıhhiye Vekili Alataş ise konuşmasında, Erzincan, Sivas, Amasya, Tokat, Samsun, Ordu, Giresun, Gümüşhane, Yozgat ve Tunceli illerinde o güne kadar tespit edilen zayıtı 23.131 ölü, 7.994 yaralı ile tamamen yıkılmış/ağır hasarlı 29.390 hane olarak vermiştir. Müdahalelerde öncelik; enkazdan canlıların kurtarılması, yaralıların tedavi altına alınması, ölülerin defni, salgın hastalık tehlikesine tedbir olarak hayvan ölülerinin toplattırılarak gömülmesi olmuştur. Bunun yanı sıra ağır yaralıların düzenlenen hastanelere nakillerine başlanmış, bu sırada ilk tedavileri yapılmış, hafif yaralıları mahallinde tedavi edilmiş sıhhiye istasyonları açılmış ve felaket bölgesine süratle ulaşabilmek için de yol açma çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Sıhhiye Vekili, bununla birlikte Refahiye, Suşehri, Koyulhisar, Şebinkarahisar, Mesudiye ve Reşadiye'ye yardımda geç kalındığını kabul etmektedir. Bu ilçelere artık sağlık ekipleri ve yardım heyetlerinin ulaştığını, özellikle Suşehri, Koyulhisar ve Reşadiye'de birer hastane inşası için düzenlemelerin yapıldığını ve bağlı köylerde yaralı taraması için Sıtma Mücadele'den 30 atlı sağlık memurunun harekete geçirildiğini belirtmiştir. Halkın bağışladığı ve Kızılay'ın hazırladığı eşya yardımlarının ihtiyaç sahiplerine ulaştırıldığını belirten Vekil; bunların depolarda saklanmak için değil, halka dağıtımı için gönderildiğini tekrar tekrar söylediklerini, köylere kadar götürülüp dağıtılması konusunda da takipte olduklarını vurgulamıştır.

57 *Haber-Akşam Postası*, 7 İkinikânun 1940, s. 1. Bkz. Ek 2.

58 *Haber-Akşam Postası*, 8 İkinikânun 1940, s. 4.

59 *Haber-Akşam Postası*, 11 İkinikânun 1940, s. 1,3; *Haber-Akşam Postası*, 12 İkinikânun 1940, s. 4; TBMM Zabıt Ceridesi, Devre VI, C.8, 10.I.1940, s. 37-49.

Hükümetin depremle ilgili bir diğer bilgilendirmesine gazetenin 18 Ocak günü Milli Koruma Kanunu'nun TBMM'de kabulünü aktaran haberin altında rastlanmaktadır.⁶⁰ Başvekil Dr. Refik Saydam, hükümetin felâketzedelerin yardımına vaktinde yetişemediği ve bağışları muhtaçlara ulaştırmadığı iddialarına cevap vermiştir. Başvekil, deprem haberinin alındığı andan itibaren tüm ilgililere gereken talimatların ve paranın verildiğini; iki vekilin depremin ertesi günü bölgeye yola çıktığını ve 10 gün kadar süren inceleme ve çalışmalarda bulunduğunu; hiçbir yerde mali sıkıntı yaşanmadığını; birçok seyyar ve sabit hastaneler kurulduğunu, bölgeye erzak, çadır, ilaç, eşya, ecza ile inşaat malzemesi ve sağlık ekiplerinin gönderildiğini; milletin, hükümetin ve Kızılay'ın yardımlarının en seri şekilde ulaştırılmaya çalışıldığını ve bu çalışmaların halen devam ettiğini belirtmiştir. Hükümetin deprem bölgesinde asayışı sağlayamadığı yönündeki söylentileri yalan ve iftira olarak tanımlayan Dr. Saydam, alınan ilk tedbirlerden birinin asker ve jandarma nakliyle bölgedeki inzibat kuvvetlerini arttırmak olduğunu belirtmiştir. Hükümet olarak üzüntüleri, gönüllerinin istediği kadar geniş miktarda ve daha seri yardım yapamamak, daha felaket anında her yere ve herkese yetişememektir. Bunun başarılmasının hükümetin kusurundan değil, imkanın darlığı ve tabiatın zorluğundan kaynaklandığını belirten Başvekil, elde bulunan vasıta ve imkanlarla azamî hizmet ettiklerine ve etmekte olduklarına kani ve bu konuda müsterih olduğunu vurgulamıştır.

Gazetenin deprem sonrası yaşanan olumsuzlukları konu eden bir başka haberi de İstanbul'daki hastane ve misafirhaneye nakledilmiş olan depremzedelerle ilgilidir.⁶¹ Ne var ki bu haberde ön plana çıkan, depremzedelerin hastanede kendilerine yeterli yatak ve kişisel giyim vb. eşya temin edilmediği ve şehre denizyolu ile nakillerinde uzun saatler beklemek zorunda kaldıkları gibi şikayetlerinin İstanbul Valiliği tarafından dikkate alındığıdır. Valilikçe yapılan inceleme ve alınan tedbirleri ayrıntılı bir biçimde aktaran haberde, sorunların hızlı bir şekilde çözümüne başlandığı hissettirilmektedir. Şu halde son üç örneğin sunduğu manzara, gazetenin bir yandan müdahalelerde yaşanan olumsuzlukları ön plana çıkarırken, öte yandan yetkililerin gereken adımların atıldığına yönelik bilgilendirmelerini de yorumsuz olarak yayınladığını ortaya koymaktadır. Bu, *Haber*'in eleştirel tavrında ısrarcı olmadığı görüşünü destekler niteliktedir.

Ne var ki Ocak ayı bitimiyle *Haber-Akşam Postası*'nın doğrudan doğruya deprem sonrası yapılan yardımların yetersizliğini ve hatta şimdiye kadar yapılan yardımlara dair şüphesini açıkça vurgulayan bir manşetine rastlanmaktadır: "Zelzele felâketzedelerine yardım acaba hep böyle mi yapılıyor?"⁶² Manşetin devamı şu şekildedir: "700 Nüfuslu Bir Köye 27 Günde yapılan yardıma bakınız: 8 kilo çivi, 10 kürek, 2 palto, 2 sveter, 2 çadır, 4 battaniye, 2 kilo ekmek, 1 kilo peynir, 4 kilo bulgur, 3 kilo petrol, 2 kilo incir, 2 kilo şeker, 1 kilo makarna, 20 kilo un, 8 kilo pekmez.." Manşetin alt başlığında da çarpıcı ifadeler yer almıştır: "Yaralılar elân yardım bekliyor-Halk karı ve toprağı eşip yiyecek aramakta, ölmüş hayvanların derilerini yüzüp bunlarla çadır yapmaktadır". Söz konusu köyün ihtiyar heyeti tarafından hazırlanmış yardım teslim tutanağının fotoğrafını da ön sayfasında paylaşan gazete, haberin devamına yeni bir başlık eklemiştir: "Zelzeleden bütün evleri yıkılan 700 nüfuslu bir köye 27 günde 2 kilo ekmek gönderildi!"⁶³ "K." imzası ve kullanılan diliyle köşe yazısı niteliğine bürünen haber; on binlerce vatandaşı karakış ortasında bırakan deprem sonrasında, bütün vatandaşların gücünün yettiğince yardıma koştuğunu; şehirlere başka köylerine kadar yardım paraları toplandığı, hatta bir fakir köylü kadınının sırtındaki elbisesini verdiğine yazarın bizzat şahit olduğu girişiyile başlamaktadır.

60 *Haber-Akşam Postası*, 19 İkindikânun 1940, s. 3. Başvekilin ayrıntılı açıklamalarının devamı için bkz., TBMM Zabıt Ceridesi, Devre VI, C.8, 18.I.1940, s. 158-161.

61 *Haber-Akşam Postası*, 10 İkindikânun 1940, s. 4.

62 *Haber-Akşam Postası*, 31 İkindikânun 1940, s. 1. Bkz., Ek 3.

63 *Haber-Akşam Postası*, 31 İkindikânun 1940, s. 3. Bkz., Ek 4.

3,5 milyon liraya yaklaşan nakit yardımı toplandıktan sonra hiç olmazsa açıkta kalmış tüm vatandaşlara çadır temin edilmiş ve hepsinin doyurulmuş olmasını beklemenin herkesin hakkı olduğunu söyleyen makale, haftalardır gazetelerde yapılan haberlerin, Anadolu Ajansı'ndan duyurulan telgrafların her şeyin temin edildiğini bildirmesine karşın durumun düşünüldüğü gibi olmadığını yazmaktadır. Makale "Evvela inanmak istemediğimiz, garip, feci, yürekler sızlatıcı ve tüyler ürpertici bir hadiseyi" nakletmektedir. Buna göre 80 hane ve 700 nüfuslu Sivas-Suşehri ilçesinin Ezbider kazasına bağlı Bahaeddin Şeyh Köyü (bugün Sivas-Akıncılar ilçesine bağlı Doğantepe Köyü) 27 Aralık günkü depremde yok olmuş, 75 kişi ölmüş ve 30 kişi yaralanmıştır. "Bu köye, derhal yardıma koşulmamasına şu veya bu gibi sebeplerle imkân olmadığını kabul etmemek insafsızlık olur." diyen makale, ne var ki ilk yardımların depremden 23 gün sonra 19 Ocak günü, ikinci yardımına 23 Ocak'ta gönderildiğini yazmaktadır. Yardımın hem geç gidişine hem de -manşetteki listeyi yineleyerek- azlığına dikkat çeken makale, bu duruma aranabilecek "mazeretleri" irdelemektedir. Sivas'tan Zara'ya kadar yolların açık olduğunu, Zara'dan Şerefiye'ye kadar kızakla, Şerefiye'den Suşehri'ne de hayvanlarla nakliyatın yapılabildiğini; Ezbider kazasındaki deponun -"köylere bir gram bile gönderilmemiş olan sabun, depoda torbalar dolusu mevcuttur"- dolu olduğunu belirten makale, ulaşım zorluğu ya da yetersiz yardım malzemesi ihtimallerini bertaraf etmektedir. Gazete, bu bilgilerin söylenti olmadığını ispat için köy ihtiyar heyetinin 23 Ocak tarihinde teslim alınan erzak ve eşya listesini onaylayan tutanağı ile Ezbider kazası müdüründen alınan ve bu listeyi teyit eden bir başka belgeyi ileri sürmektedir. Gazete bu belgeden şu satırları alıntılanmaktadır: "Nahiyyeye bağlı 37 muhtarlıktan ibaret olan köylerimiz göz önüne alınırsa şimdiye kadar gelmiş olan erzak ve eşyadan köyünüze ayrılan miktar yukarda gösterilmiştir. Hususi surette tevzii ve geleceklerden de gene köyünüze ayrılacağı bildirilir. 23-1-940". "Dahiliye ve Sıhhiye Vekaletlerinin durumu tahkik etmelerini tabii ve muhakkak buluruz" diyerek, her iki bakanlığı *nezaketle* göreve çağıran makale son olarak, deprem bölgesinde Bahaddin Şeyh Köyü durumunda başka köylerin olmaması temennisini dile getirmiştir. Yazıda ilk fark edilen nokta, manşeti ve verdiği bilgilerden daha fazla olarak, kullandığı dil ve üslubuyla okuyucu üzerinde etkili olmaya çalışmasıdır. Zira okuyucuya sorular soran, okuyucunun muhtemel sorularını onun adına cevaplayan, onunla sohbet eden ve onunla şimdiye kadar aynı *yanlış* düşünceleri paylaştığını belirten tarzıyla, açıkça onu iknaya çalışmakta ve kendisine taraf olmaya çekmektedir. Ayrıca köydeki durumu -müthiş bir soğukla mücadele eden köylülerin kilim ve ölen hayvan derilerinden yaptıkları çadırlarda kaldıklarını, enkazdan temin ettikleri kerestelerle ısındıklarını, yiyecek bulamadıkları için toprak altından tahıl aradıklarını, ilk günler soğğun etkisiyle bozulmamış ölü hayvanların etlerini tükettiklerini, köye hiçbir tıbbi yardım gönderilmediği için yaralıların çaresizliklerini- bizzat şahit olmuşçasına, çarpıcı örnek ve kıskırtıcı ifadelerle tasvir etmektedir. Yazının üzerinde durduğu en önemli husus ise, bölgeye müdahalenin geç ve verilen yardım malzemelerinin 700 kişilik bir nüfusun ihtiyacını karşılayamayacak olmasıdır. Bununla birlikte, Ezbider kazasına merkezden tahsis edilen kalemlerin nüfusa ya da depremden sayısına bakılmaksızın 37 köy arasında paylaştırıldığı noktasının, gazete tarafından göz ardı edildiği de fark edilmektedir. Benzer bir şekilde, gazetenin yolların açık olduğu savunusunda, esasen Sivas merkezine 190 km. uzaklıktaki bu köye ulaşımın oldukça dolaylı ve birden fazla araçla gerçekleştirilebileceğinin bizzat yine makale tarafından ortaya konduğu da söylenebilir. Köyde yaşanan yiyecek ve sıhhi malzeme sıkıntısına rağmen, Ezbider deposunun sabun ile dolu olduğu örneği ise, hem sabunun bu iki kaleme dahil edilemeyeceği hem de depodaki gıda ve ecza miktarı hakkında bir ölçüt sunmaması açısından alakasız ama gazetenin yaklaşımını göstermesi bakımından bir o kadar da ilginç kabul edilebilir. Gazetenin bu makale/haberi ile milletçe özveriyle toplanan yardımları ulaştırmada hükümet yetkililerinin kamuoyuna verdiği

güvencelerin aksine yetersizliğinin vurgulandığı açıktır. Makalede verilen bilgi ve iddiaların doğruluğu halindeyse, Sıhhiye Vekili'nin Suşehri ilçesine geç ulaştığını daha önce kabul ettiği de göz önünde bulundurulduğunda, gazetenin ancak yapılan yardımların yetersizliği konusunda haklılığı ortaya çıkmaktadır.

Haber'in ertesini günkü baskısında benzer bir durumu yine manşetten verdiği görülmektedir: "Zelzele sahasında, dün bahsettiğimizden başka, bir köyde de Aile başına sekizer çivi tevzi edilmiş fakat sekiz çivi ile bir ev inşa etmenin sırrı köylülere öğretilmemiş!".⁶⁴ Gazete, haberinde aynı gün *Akşam* gazetesinde yayınlanan bir haberi aynen alıntılanmaktadır:

"Suşehrinin Ezbider nahiyesinin Ağusundu köyü zelzele felaketine uğrayan mıntıkadadır. Buradan tanıdıklarımız geldi.

Köye üç kilo çivi verdiklerinden her aileye sekiz çivi düşmüş. Bu derece âdilâne tevzi ne işe yarar? Bahusus oralarda kimsenin evi barkı, dolabı ambarı olmadığından bu pay muhafaza da edilmeyip sebil olacaktır.

Elde Sekiz yüz bin çivi varsa bunları bin değil, bir köye hasredip hiç olmazsa orasını imar etmek daha muvafık olmaz mı?

Tevzi işlerinde daha sistemli hareket etmeli. Bu kabil diğer şikayetler de sızıyor."⁶⁵

Haberin içerikçe birebir aynı olmasına karşın iki gazetenin okuyucuya sunuş tarzındaki farklılık dikkate değerdir. *Akşam*'da "Dikkatler" adlı köşede "Sekiz çivi bir ailenin ne işine yarar!" başlığı ile ilk sayfanın ancak ortalarında yer bulan haber⁶⁶, *Haber-Akşam Postası* gazetesinde manşetten verilmektedir. Dahası, *Haber*'in manşetinin açık bir alaycılık barındırdığı ve böylelikle yardımların yetersizliğinin vurgulandığı görülmektedir. Oysa haberin içeriğinde yardım miktarının azlığından ziyade, yardımların dağıtımında yerleşim birimleri arasında gözetilen eşitliğin eleştirildiği; bir bakıma eşitlik adına yardımlardan etkili bir sonuç alınamayacağına vurgu yapıldığı görülmektedir. Bu haliyle *Akşam* gazetesinde yardım dağıtım sisteminin; *Haber-Akşam Postası*'nda ise yardımın yetersizliğinin ön plana çıktığı söylenebilir. Oysa ki yardım kalemleri içinde inşaat malzemelerini temin güçlüğü *Haber*'in daha önceki baskılarında yer almıştır. Henüz 7 Ocak günü "Çivi buhranı-Giresun ve Orduda inşaat yapılmasını imkansız bıraktı" manşetini atan gazete; bütün deprem bölgesinde çivi buhranı yaşandığını duyurmuştur. Buna göre depremedelere baraka ve kulübe inşaatı için her yerden bol miktarda kereste sevk edilmesine rağmen, "Ordu, Giresun ile kasabalarında bir kilo çiviye 90 kuruş gibi şimdiki kadar görülmemiş derecede yüksek bir fiyata" satılmaktadır. Bu "fırsat düşkünleri" sebebiyle inşaatlara başlanamamış, iki vilayet derhal çivi gönderilmesi için İstanbul'a müracaat etmişlerdir.⁶⁷ İnşaat malzemelerindeki fiyat artışının deprem bölgesiyle sınırlı kalmadığı, tüm ülke genelinde yaşandığı yine gazetenin 12 Ocak günkü baskısından öğrenilmektedir. Buna göre deprem bölgesinin yeniden inşasına çalışıldığı⁶⁸ bir dönemde görülen hızlı fiyat artışı ilgili makamları "şiddetle harekete geçirmiştir." Bu bağlamda İstanbul Valisi, çivi ve diğer inşaat malzemesi tacirleriyle Vilayette; nalburlar da Ticaret Odası'nda fiyat artış sebepleri üzerinde görüşmüşlerdir. *Haber*, hükümetin büyük ölçekli inşaat malzemesi alacağını tahmin eden bazı çevrelerin piyasadaki malları stoklayarak fiyat yükselttiklerini,

64 *Haber-Akşam Postası*, 1 Şubat 1940, s. 1.

65 *Akşam*, 1 Şubat 1940, s. 1.

66 Bkz., Ek 6.

67 *Haber-Akşam Postası*, 7 İkincikânun 1940, s. 1,4.

68 Sıhhiye Vekili Dr. Alataş'ın henüz 1 Ocak 1940 gibi erken bir tarihte Başvekalet'e yazdığı raporunda, Erzurum'daki felaketzedelerin ve görevlilerin çadırdan kurtarılmaları için Kızılay'ın elindeki portatif barakaların; hazır barakaların bulunmaması halinde çivi, kereste ve diğer inşaat malzemeleri ile inşaat ustalarının gönderilmesi gerekliliğini belirtmiştir. BCA 30.10.0.0/119.844.11.

hükümetin bu önemli meselede çok hassas davrandığını yazmıştır.⁶⁹ Yine gazetenin, vurgunculuk yaptığı gerekçesi ile İhtikar Komisyonu tarafından kapatılan ticarethane ve şirketlere dair o günlerde yer verdiği haberler de bu durumu desteklemektedir.⁷⁰ Dahası henüz birkaç ay önce başlayan II. Dünya Savaşı'nın yarattığı ekonomik durum karşısında Nafia Vekaleti'nin tedbirleri ile Milli Koruma Kanunu'nun karaborsacılığa karşı önlem ve yaptırımları da *Haber*'de bir çok defa yer almıştır.⁷¹ Şu halde piyasadaki çivi sıkıntısıyla fahiş fiyatları ve hükümetin bunlarla mücadelesi bizzat gazete tarafından ele alınmışken, depremden yaklaşık bir ay sonra bu malzemelerin yetersiz teminine bu denli sert ifadelerle eleştirisi düşündürücüdür.

Gazete, 3 Şubat tarihli baskısında deprem bölgesine müdahale ve yardım konusundaki eleştirilerine artan bir dozla devam etmektedir. “Zelzele felâketzedelerine yardım nasıl yapıldı?- Hizmet maskesi takan Soyucular Varsa Meydana çıkarılıp cezalandırılmalıdır”

69 *Haber-Akşam Postası*, 12 İkincikânun 1940, s. 2.

70 “İhtikar yapan vatansızların kafaları ezilecektir”, *Haber-Akşam Postası*, 28 Birincikânun 1940, s. 2; “İhtikar Komisyonu toplandı”, *Haber-Akşam Postası*, 11 İkincikânun 1940, s. 2; “İşte Kissalardan çıkan hisse”, *Haber-Akşam Postası*, 24 İkincikânun 1940, s. 3; “İhtikâr yapan bir boya müessesesi kapatıldı”, *Haber-Akşam Postası*, 26 İkincikânun 1940, s. 2; “İhtikâr yapan üç müessese kapatılacak”, *Haber-Akşam Postası*, 27 İkincikânun 1940, s. 6; “İhtikâr suçlusu-Bir boya ticarethanesine tel ve çivi limited şirketi kapatıldı”, *Haber-Akşam Postası*, 28 İkincikânun 1940, s. 2. Devletin, inşaat malzemesinde yaşanan buhranla mücadelesinin deprem sonrasında II. Dünya Savaşı sonuna kadar devam ettiği görülmektedir. Bunlardan en önemlisi Başvekalet'in Şubat 1940'da ülkede ihtiyaç duyulan malzemeler karşılığında Karabük Demir ve Çelik Fabrikaları'nda üretilen pik demirinin dış pazara satışına izin vermesi olmuştur. Bu malzemeye dış pazarlardan rağbet olmakla birlikte, karşılığında istenen inşaat malzemelerinin teminini, II. Dünya Savaşı koşullarının zorladığı anlaşılmaktadır. Zira Kızılay'ın pik demiri karşılığında özel bir Yunan şirketine verdiği çivi siparişi, Yunanistan Hükümeti'nin savaş durumunda olduğu için ihracına izin vermemesi nedeniyle alınamamıştır. BCA 30.10.0.0/178.234.15 Dosya Ek: 203. İktisat Vekaleti'nin Ocak 1942'de Başvekalet'e verdiği raporda ülkedeki çivi ihtiyacının 5000 ton olduğu, ülke üretim kapasitesinin bunun üç mislini karşılayacak durumda olduğu, ne var ki çivi teli yoksunluğu yaşandığı ve savaşın bu yarı hammadde ithalini güçleştirdiği belirtilmektedir. Rapor, bu nedenle Karabük'te demir çubuk dökülmeye başlandığını ve bu malzemenin çivi, tel vb. inşaat malzemelerin üretimi için ülke içindeki fabrikalara sevk olduğunu belirtmektedir. Rapor ayrıca çivi ihtiyacının ancak yarısının bu surette temin edilebileceğini; yarısının da ithal edilmek zorunda olduğunu; 6000-7000 ton olan demir ve çelik tel ihtiyacının tamamını içeride üretmenin mümkün olmadığını, ithalinin de güç olduğunu yazmaktadır. Bununla birlikte Milli Savunma Vekaleti'nin ot bağı teli ile dikenli tel ve PTT'nin galvanizli tel acil ihtiyaçları için Karabük'ten 500 ton çubuk tahsis edilebilecektir. BCA 30.10.0.0/176.216.7 Dosya Ek: 195. Atılan adımlardan bir diğeri ise İcra Vekilleri Heyeti'nin kararıyla İktisat Vekaleti bünyesinde Demir Komisyonu oluşturması ve bu komisyonun ihtiyaç duyulan inşaat malzemelerini ve miktarını tayinle görevlendirilmesi olacaktır. Komisyon Ağustos 1942 tarihli toplantısında, Karabük'ten ayda 150-250 ton, yılda 2.500 ton demirin İstanbul'daki fabrikalara verilerek bin ton galvanizli tel, 600 ton çivi teli ve çivi, 900 ton ince beton demiri ve etriye (inşaat çeliğinin bükülmesiyle elde edilen bir sargı donatısı) imalini kararlaştırmıştır. BCA 30.10.0.0/171.189.15 Dosya Ek: 184. Bu tedbirlere ek olarak yurtdışından alınabilen ham/yarı mamul malzemenin de imalata dahil edildiği Nafia Vekaleti'nin Başvekalet'e hitaben 26 Ağustos 1944 tarihli yazısında da görülmektedir. Ülkedeki çivi ihtiyacının II. Dünya Savaşı ile başladığını, ithalat sıkıntısı ve karaborsacılığın felaket bölgelerinin yeniden imarını güçleştirdiğini; Karabük'ün imalatı ile yurtdışından alınan demir çubuklardan elde edilen günlük 6 tonluk çivi imalatının ülke ihtiyacına yeterli gelmediğini, çivi fiyatının kilo başına 285 kuruşa kadar yükseldiğini belirten Nafia Vekaleti; Türk Anonim Şirketi'nin Amerika'dan sipariş ettiği 3 bin ton filmaşın (civata, somun, elektrot, tel-çivi vb. üretimi için kullanılan kangal şeklindeki yarı mamul malzeme) siparişinin hızlıca ülkeye girişi ve Karabük'ten demir vermek suretiyle ülke içinde faaliyet gösteren şirketlerin çivi ve filmaşın üretimine aracılık edilmesi için Hariciye, Ticaret ve İktisat vekaletlerinin acil girişimlerini talep etmiştir. BCA 30.10.0.0/154.86.7 Dosya Ek: 157. Çivi ihtiyacının Balıkesir-Bigadiç'te 15 Kasım 1942 tarihinde ve Tokat-Erbaa merkezinde 20 Aralık 1942 ve 27 Kasım 1943 tarihlerinde yaşanan ve Çorum'u da etkileyen depremler sonrasında daha da arttığı; Başvekalet'in bu bölgelerin yeniden imarı çivi üretimine para tahsis edilmesi, kliring usulüyle yurtdışından sağlanması, hammadde sağlanarak özel şirketlere imal ettirilmesi ve 1944'te İstanbul'da Tel Çivi Sanayi TAŞ'ın kurulması gibi tedbirler aldığı görülmektedir. BCA 30.18.1.2/101.15.19; BCA 30.18.1.2/101.24.20; BCA 30.18.1.2/105.26.13; BCA 30.18.1.2/105.41.14.

71 “Malzeme buhranı ve yeni inşaat-Nafia vekâletinde kurulan bir komisyon vaziyeti tetkik etti”, *Haber-Akşam Postası*, 24 İkincikânun 1940, s. 1; “Milli korunma kanununun kabulünden sonra”, 19 İkincikânun 1940, s. 1,4; “İktisadi Seferberlik”, *Haber-Akşam Postası*, 25 İkincikânun 1940, s. 1,4; “Milli korunma kanunu”, *Haber-Akşam Postası*, 27 İkincikânun 1940, s. 2.

şeklinde yine çarpıcı bir manşet kullanan *Haber*, buna ek olarak Sivas-Hafik'in (bugün Doğanşar ilçesine bağlı) Çalıcı Köyü'ndeki bir depremzedeye gönderilmiş hırpani bir pantolon fotoğrafını da ön sayfasına taşımıştır.⁷² "Fethi Kardeş" imzalı, birçok alt başlıktan oluşan ve farklı temalara değinen haberde yazar, gazetenin Bahaeddin Köyü ile ilgili daha önceki haberi yapış amacının, ilk andan başlayarak yardım için seferber olan "bütün millî teşkilatın başarılarını örtmek olmadığını" yazmaktadır. Özetle, ulaşım zorluklarına rağmen bireysel çabaların ve fedakarlıkların artması amacıyla bu haberi yayınladığını belirten yazar, bu tür davranışa örnek olarak, Sivas'ın Hafik ilçesi kaymakamının çalışmalarını örnek göstermektedir. "Bir kaymakam ayağında çarık gece gündüz köyleri dolaşırken küçücük bir memur felaketzedeleri saatlerce mesafeden ayağına çağırıyor" altbaşlıklı habere göre kaymakam, ilçeyi köy köy gezmiş, yol açma çalışmaları için kendi cebinden harcamıştır. Öbür tarafta Tokat-Reşadiye'nin Dutedibi Karakol Kumandanı Jandarma onbaşısı depremin 11. günü; Ortaköy, Kuzgölcük, Güneygölcük ve İtük köylerindeki durumu öğrenmek üzere köylüleri kendi ayağına çağırılmış; beraberinde iki sağlık görevlisiyle gittiği zamansa hastaneye kaldırılması gereken yaralıları geride bırakmış; depremin 25. günü ulaşan yardımları almaları için yine köylüleri yanına çağırmıştır. Yazar, bu yardımların da yetersiz olduğunu, çünkü 35 hanelik Ortaköy'e "hane başına 10-15 adet kesme şeker, hepsi 16 tek kalıp sabun, 5-6 çift giyilemeyecek derecede eski ayakkabı, hane başına birer don ve birer gömlek" düştüğünü yazmaktadır. Haberin devamı, yardımların dağıtımında usulsüzlükler yapıldığı iddiasını ortaya atmaktadır. Buna örnek olarak, bir depremzedenin; Reşadiye'nin (bugün Almus ilçesine bağlı) Çilhane Köyü'ne gönderilen giyecek yardımlarını dağıtma işini üstüne alan bir kişinin yeni giyeceklerden kendisine ayırarak yerine kendi eskilerini koyduğu "duyumunu" vermektedir. Bu dedikodunun araştırılmaya değer olduğunu savunan yazara göre "... Kızılay'ın hükümetin kendilerine gösterdiği itimadı - on binde bir bile olsa- suistimal edenler olduğunu hatırdan çıkarmayıp bu gibileri meydana çıkarmak ve onları teşhir edip cezalandırmak" gerekmektedir. Haberin devamı ise "Millî Şef'in tetkik seyahatinin ne iyi bir tesiri kaldığını göstermesi bakımından dikkate değer" bir söylentiye yer vermektedir. Bu alt haber için ilk sayfasında "Onbeş gün yol çavuşluğu yapan Vali" altbaşlığını veren gazeteye göre Cumhurbaşkanı İnönü, depremden etkilenen bir şehri ziyareti sırasında köylerden haber alınmadığını öğrenmiş, bunun üzerine valiye yol açma çalışmalarının başında bizzat durmasını emretmiştir. Emir üzerine gerçekten de iki hafta çalışmalara katılan vali, daha sonra merkeze alınmış ve yerine atanmış vali de geldiği günden beri sıkı bir şekilde çalışmalarına devam etmiştir. Bu şekliyle gazete, söz konusu valinin üstüne düşen görevi ancak Cumhurbaşkanı'nın emriyle gerçekleştirdiğini, merkeze alınmasının sebebinin de bu tavrının olduğunu sezdirmektedir. Tek bir manşet altında verilen bu haberlerde, yazarın ve onun nezdinde *Haber* gazetesinin eleştirilerini, özellikle köylerde görülen yardım çalışmalarındaki ihmaller ve suistimallere yönelttiği görülmektedir. Hemen hepsi söylentilere dayandığı dikkat çeken haberlerde, iddia edilen ihmal ve suistimallerde hükümetin değil, fakat hükümetçe görevlendirilen kişilerin sorumluluğu, daha doğrusu sorumsuzluğu vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, haberde okuyucuya aktarılan bilgilerin bizzat tanık olunmuşçasına diyaloglarla, -manşet ve altbaşlıklarda da hakim olan- iğneleyici ve kıskırtıcı üslupla verildiği; böylelikle okuyucu üzerinde söylentinin yaratacağı sınırlı etkinin arttırılmaya çalışıldığı da gözlenmektedir.

Haber, son birkaç gündür deprem bölgesindeki yardımların yetersizliği üzerine yaptığı haberlerinin gerekçesini şöyle açıklamaktadır: yardım meselesinde bir bozukluk varsa, ıslahı için bunu ortaya koymak; köylere düşen yardımların azlığı, vatandaşlardan toplanan para, eşya ve erzak miktarının düşüklüğünden kaynaklanıyorsa, halka bunun ve

72 *Haber-Akşam Postası*, 3 Şubat 1940, s. 1.

ihtiyaç oranının bildirilerek tekrar bağış yapmalarına imkan sağlamak.⁷³ Yardım işindeki aksaklıkların ortaya konmasında zarardan çok fayda bulunduğunu belirten gazete; yardım teşkilatının iyi işlemediğini; birbirinden habersiz ve enerji israf edercesine boşuna çalıştıklarını savunmaktadır. Zira yeterli miktarda erzağı bulunan fakat yiyecek ihtiyacı bulunan İpsile-Çalıcı Köyüne “az miktarda da olsa erzak gönderildiğini”, böylelikle “yiyecek diye kıvranan” Ezbider- Bahaeddin Şeyh Köyü ve onun durumundaki diğer köylerin paylarının azaltıldığını öne sürmektedir. *Haber*, yardım organizasyonundaki eşgüdüm eksikliklerini eleştirmekle birlikte, “Teberrular ihtiyacı karşılamamışsa Vaziyet vatandaşlara bildirilmeli” şeklindeki manşetin yine punto farkıyla vurguladığı üzere⁷⁴ gazetenin esasen, vatandaşların bağışlarının nerede ve nasıl kullanıldığına dair yetkililerden geri bildirim talebinde olduğu da fark edilmektedir. Ne var ki gazete, ertesi günkü sayısında, bu yazı ve haberleri nedeniyle kendisini “Türk içtimai bünyesine ağır hakaret etmekle” suçlayan -adı tespit edilemeyen -bir başka gazeteye verdiği cevapta⁷⁵, yardım teşkilatına yönelik eleştirilerini de inkar eden bir yaklaşım göstermektedir. “Beş haftadır geceli gündüzlü çalışan bir hükümet bir teşkilat karşısına hiçbir şey yapılmamış olduğu” iddiasında olmadığını belirten *Haber*, yol çavuşu gibi çalıştırılan valilerden, ayağında çarığıyla köy köy dolaşan kaymakamdan bahsedenin bizzat kendisi olduğunu; “kendisine emanet edilen vazifeye layık hareket etmemiş bir iki kişiyi ortaya koyarak (... ikaz” etmesinden ve “mahdut bir iki vakayı vesikalarla ve delillere dayanarak” kaydetmesinden “şamil manalar” çıkarıldığını yazmaktadır. Gazetenin bu sözleriyle konu ettiği örneklerin münferit durumlar olduğunu bir nevi kabul ettiği; ne var ki yardım meselesinin genel tablosu için şüphe uyandıran üslubunu reddettiği söylenebilir. Aynı gazetenin *Haber*'i daha erken bir tarihte “felâketin derecesini büyük göstermekle” eleştirdiği, bu eleştiriye karşılık *Haber*'in asıl bu ve bazı gazeteleri felâketin boyutlarını gizlemekle suçladığı⁷⁶ görülmektedir. Gazeteler arasında yaşanan bu atışma, *Haber* gazetesinin depremdeki olumsuzlukları ön plana çıkaran manşet ve haberlerinin diğer yayın organlarının da dikkatini çektiğini göstermesi bakımından önemlidir. *Haber*'in, aynı günkü yazısında da yapılan yardımların sonuçlarının görülmesi ve depremzedeler için gerekli yardım miktarı hakkında malumat verilmesi için hükümete çağrı yaptığı fark edilmektedir. Bu nokta da vatandaşların yaptığı bağışlar konusunda gazetenin geri bildirim talebinin daha önceye dayandığını göstermektedir.

Haber-Akşam Postası gazetesinin Erzincan depremi sonrası müdahale ve yardımlarla ilgili eleştirel haberlerinin 6 Şubat tarihinden itibaren son bulduğu; artık başsayfa manşetlerinden aşağılara ve arka sayfalara taşınan, kapladığı yer ve sayısı azalan haberlerinin ise Kızılay'a yapılan bağışların yekunu ve çeşitli uluslararası örgütlerinin deprem bölgesindeki faaliyetlerine yoğunlaştığı görülmektedir.⁷⁷ Şubat ayının ikinci yarısındaki birkaç haberinde deprem bölgesinin yeniden inşasının hızla devam ettiğini duyuran gazetenin, Erzincan depremiyle ilgili haberleri Mart ayı ile birlikte sonlanmıştır.⁷⁸

73 *Haber-Akşam Postası*, 4 Şubat 1940, s. 1,4.

74 Bkz. Ek 7.

75 “Bugün için: Zarurî Bir Cevap”, *Haber-Akşam Postası*, 5 Şubat 1940, s. 1.

76 “(Ayıptır) demek (ayıp)! İstanbul vicdan borcunu yaptı, yapıyor-Hükümet yardım ihtiyacını tesbit etmelidir”, *Haber-Akşam Postası*, 24 İkincikânun 1940, s. 1, 4.

77 “50.000 Felâketzede için İngiliz mümessili İngiltere'den telgrafla malzeme istedi”, *Haber-Akşam Postası*, 6 Şubat 1940, s. 1,4; “Zelzele felâketzedeleri için Para teberruları 3,5 milyon lirayı geçti” *Haber-Akşam Postası*, 7 Şubat 1940, s. 4; Zelzele felâketzedeleri için Hariçten teberru 600 bin lirayı buldu”, *Haber-Akşam Postası*, 8 Şubat 1940, s. 1,4; Dost Yunanistan'da İane Toplandı”, *Haber-Akşam Postası*, 11 Şubat 1940, s. 1,4; “İngiliz Generali Did zelzele sahalarında yiyecek darlığı kalmadığını söylüyor”, *Haber-Akşam Postası*, 13 Şubat 1940, s. 3; “Yunanistan'da zelzele felâketzedelerine teberrular”, *Haber-Akşam Postası*, 14 Şubat 1940, s. 1; “Toplanan teberrular 4 milyona yaklaştı”, *Haber-Akşam Postası*, 17 Şubat 1940, s. 2.

78 “Erzincan Yeniden Kuruluyor”, *Haber-Akşam Postası*, 17 Şubat 1940, s. 1,6; “Erzincan Yeniden Kurulurken”, *Haber-Akşam Postası*, 18 Şubat 1940, s. 1, 4; “Başvekil Zelzele mintikasında tetkikat yapacak”, *Haber-Akşam Postası*, 1 Mart 1940, s. 2.

Sonuç

27 Aralık 1939 günü sabaha karşı gerçekleşen ve merkezi Erzincan olan deprem *Haber-Akşam Postası* adlı akşam gazetesinde ilk günden itibaren takip edilmiştir. Gerek depremden etkilenen illerdeki durum gerekse hükümetin deprem sonrası tedbir ve müdahaleleri okuyuculara ayrıntılı olarak nakledilmiştir. Bu bağlamda sahaya bir muhabirini gönderen gazete, özellikle Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün deprem bölgesine ziyaret ve beyanatlarına sayfalarında geniş yer vermiş; haberlerini durumu incelemek üzere bölgeye giden vekillerle yapılan röportajlarıyla da desteklemiştir. Öyle ki haberlerde yer alan bazı bilgi ve detayların, bu yetkililerin raporlarıyla birebir örtüştüğü de fark edilmektedir. Deprem sonrası günlük olarak ölü, yaralı ve yıkık ya da ağır hasarlı bina bilançosunu veren gazete, yine aynı şekilde vatandaşlardan ve bazı kuruluşlardan Milli Yardım Komitesi ve Kızılay'a yapılan bağış miktarlarını da gün gün sayfalarına taşımıştır. TBMM inisiyatifi ile başlatılan yardım kampanyasına köşe yazıları ve düzenlediği spor müsabakası ile destek veren gazetenin, deprem bölgesine hızlı müdahale için hükümetin devlet kaynaklarını seferber etmesini takdir ettiği görülmektedir. Tıpkı Erzincan depremi gibi, Marmara ve Ege bölgelerinde yaşanan sel felaketine dair haberler, felaket sonrası bölgelerin durumu ve hükümet yetkililerinin müdahaleleri de gazetenin Ocak ayına ait sayılarında geniş yer tutmuştur.

Depremi ilk haftasına ait haberlerinde büyük oranda bölgeye sevk edilen erzak, sağlık personeli ve malzemesi, çevre illere sevk edilen yaralılara dair bilgi veren gazete, yine bu tarihten itibaren halen müdahale edilemeyen il, ilçe ve köylerin bulunduğu odaklanmıştır. Manşetlerinde çarpıcı ifadeler ve küçük-büyük punto kullanımı ile okuyucu ve kamuoyunun dikkatini depremzedelerin müşkülâtı üzerine yoğunlaştırırken; bu durumun başlıca sebebinin deprem bölgesinde yaşanan ağır kış koşullarının iletişim ve ulaşımı engellemesi olduğunu ancak haberlerinin içeriğinde belirtmiştir. Gazete bir yandan Erzincan'a yolcu seferlerinin geçici olarak iptali örneğinde olduğu gibi hükümet yetkililerinin deprem bölgesine dair kararları üzerinde şüphe yaratırken, diğer yandan yetkililerin deprem bölgesinde yapılan çalışmalarla ilgili bilgilendirmelere yer vererek, eleştirel tavrını dengelemiştir.

Erzincan depreminin birinci ayının bitiminde gazete, depremzedelere yardımların geç ulaştırılması ve yetersizliği ve yardım çalışmalarındaki ihmal ve suiistimaller üzerine eleştirinin ötesine geçen bir dizi haber yapmıştır. II. Dünya Savaşı ekonomisinin ülke piyasasında özellikle inşaat malzemeleri üzerinde bir buhran yarattığını, hükümetin fahiş fiyatlar ve karborsacılık üzerine ciddi önlemler aldığını daha önceki günlerde bizzat kendi nakleden gazete, deprem bölgesine az miktarda inşaat malzemesi gönderilmesini alaycı bir dille ele almıştır. Gazete aynı şekilde, çetin hava muhalefetinin iletişim ve ulaşımı engellediğini; bu koşullardan bölgeye gitmeye çalışan hükümet yetkililerinin de etkilendiğini, yine de ilk günden itibaren yol açma çalışmalarına her türlü vasıta ile sivil-askerî-işçi iş ve insan gücünün deprem bölgesine sevk edildiğini haberleriyle ortaya koyduğu halde, yardımların geç çıkarılmasında bu koşulları göz ardı eden bir yaklaşım göstermiştir. Dahası, yardım teşkilatının eşgüdümsüz ve kötü çalıştığını savunurken; erzak ve malzeme yetersizliği gibi bir gerekçe karşısında o güne kadar vatandaşların yaptığı bağışları işaret ederek, üstü kapalı bir şekilde yetkililerden bununla ilgili açıklama talep etmiştir. Deprem bölgesinde suiistimaller yapıldığına dair iddialarını deprem bölgesindeki söylentilere dayandırmış, yine de bu söylentilerin araştırılması gerekliliğini savunmuştur. Bu haberlerinde bazı köylerde yaşanan olumsuzlukları konu etmesine karşın, manşetleri ve içeriğiyle okuyucuda tüm deprem bölgesinde yaşanan durumu

sorgulatmayı amaçlamıştır. Hatta kamuoyuna depremzedelere yapılan yardımlarla ilgili aktarılan bilgilerin gerçeği yansıtmadığı iddiası düşündürücüdür. *Haber*'in tüm bu sivri ve şiddetli haberlerinin sonunda, konu ettiği olumsuzlukların sınırlı durumlar, yaptığı suçlamalarınsa birkaç kişiye yönelik olduğunu kabul ettiği görülmektedir. Bu şekilde tüm yardım teşkilatı ve çalışmalarını töhmet altında bırakan muhalif yazıları son bulan *Haber-Akşam Postası*'nın, devlet yetkililerinin o güne kadar deprem bölgesine gösterdiği ilgi, yol açma çalışmaları ile yardım sevkiyatı için girişimleri ve özellikle inşaat malzemelerindeki buhrana yönelik aldıkları tedbirlerle ilgili olarak bizzat kendisinin verdiği bilgilerle, eleştirilerinin doğrultusunun ters düştüğü görülmektedir.

“Asrın Felaketi” vurgusu ile ulusal basında haberleştirilen 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi sonrası yaşananlar üzerine kamuoyunda 1939 Erzincan Depremi sonrasında dile getirilenlere benzer nitelikte pek çok eleştiri yapılmıştır. Basının farklı mecralarında bu eleştirilere cevaben, yapılan yardımlar ve gösterilen çabanın altının çizildiği bir yayın anlayışının yanı sıra; “tek parti dönemi uygulamaları” hatırlatılarak bu kadar büyük bir felaket karşısında benzer durumların daha önce de yaşanmış olduğu vurgusu da yapılmıştır. *Haber-Akşam Postası*'nın 1 Şubat 1940 tarihli manşetini paylaşarak “Fıkra değil gerçek! CHP'den evi yıkılan depremzedeye 8 adet çivi” başlığıyla verilen 21 Şubat 2023 tarihli haber; daha önce benzer reflekslerle hareket etmiş incelenen gazetede ki spekülasyon yaklaşımının halen devam ettiğini göstermektedir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri ve Resmi Yayınlar

- BCA 30.1.0.0/77.482.5.
- BCA 30.10.0.0./89.124.8.
- BCA 30.10.0.0/ 119.844.4.
- BCA 30.10.0.0/ 119.844.5.
- BCA 30.10.0.0/119.844.5, s.3-6.
- BCA 30.10.0.0/119.844.11
- BCA 30.10.0.0/119.844.11, s.4.
- BCA 30.10.0.0/119.844.11 Dosya Ek: 99B.
- BCA 30.10.0.0/119.884.11 Dosya Ek: 99B.
- BCA 30.10.0.0/154.86.7 Dosya Ek: 157.
- BCA 30.10.0.0/171.189.15 Dosya Ek: 184.
- BCA 30.10.0.0/176.216.7 Dosya Ek:195.
- BCA 30.10.0.0/178.234.5 Dosya Ek: 203.
- BCA 30.18.1.2/ 82.8.15.
- BCA 30.18.1.2/ 84.73.9. Dosya Ek: 86-323.
- BCA 30.18.1.2/86.39.17. Dosya Ek: 85-64.
- BCA 30.18.1.2/86.39.18.
- BCA 30.18.1.2/86.41.17. Dosya Ek: 86-349
- BCA 30.18.1.2/89.131.12.
- BCA 30.18.1.2/90.15.8.
- BCA 30.18.1.2/90.18.13.
- BCA 30.18.1.2/91.41.19.
- BCA 30.18.1.2/92.85.17.

BCA 30.18.1.2/101.15.19.

BCA 30.18.1.2/101.24.20.

BCA 30.18.1.2/105.26.13

BCA 30.18.1.2/105.41.14.

BCA 534/ 37092.148863-9.

BCA 541.44663.214740.21.

BCA 541.44663.214740.22.

BCA 541.44663.214740.23.

BCA 541.44663.214740.24.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre VI, C.2.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre VI, C.7.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre VI, C.8.

Sürelî Yayınlar

Akşam, 6 Mayıs 1939, 3-5 Kânunusani 1940, 1 Şubat 1940.

Haber-Akşam Postası, 10 Şubat 1938, 6 Mayıs 1939, 27 İkincikânun 1939-1 Mart 1940, 10 Eylül 1940.

Tan, 7 Ağustos 1938, 10 Eylül 1940.

Tasvir-i Efkar, 10 Eylül 1940.

Ulus, 28 I. Kânun 1939-5 II.Kânun 1940.

Vakit, 3-5 İkincikânun 1940.

Yeni Sabah, 3-5 İkincikânun 1940.

Telif Eserler

EVSİLE, Mehmet, “Erzincan Depremi Hakkında Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde Yapılan Görüşmeler”, *Kesit Akademi Dergisi*, S. 8, Haziran 2017, s. 1-10.

HAÇİN, İlhan, “1939 Erzincan Büyük Depremi”, *ATAM Dergisi*, C. XXX, S. 88, Mart 2014, s.37-69.

SARI, Selim, *Gazeteci Us Ailesi ve Modernleşme*, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya, 2019, S.96-97.

TOSİK DİNÇ, Fadime, “Ulus Gazetesine Göre 1939 Erzincan Depremi”, *Diyalektolog*, S. 13, 2016, s.1-21.

TUĞLUOĞLU, Fatih, “1939 Büyük Anadolu Zelzelesi ve Erzincan Vilayetinde Yardım Faaliyetleri”, *History Studies*, C. 7, S. 4, Aralık 2015, s.113-136.

YAVUZ, Can, “1939 Erzincan Depremi Kurtarma Çalışmalarında Yer Alan Mahkûmların Affı Bağlamında Türkiye’deki Af Uygulaması”, *TBB Dergisi*, S.119, 2015, s.87-96.

Dijital Kaynaklar

“Bakan Soylu: 11 bölgede 57 bin enkazın 50 bini bitti”, Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/gundem/bakan-soylu-11-bolgede-57-bin-enkazin-50-bini-bitti-/2878653>, [Erişim Tarihi: 26 Nisan 2023].

“Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Bahçeli Adıyaman’da”, CNN TÜRK, <https://www.youtube.com/watch?v=uAtzI4hbfhw> [Erişim Tarihi: 20.03.2023].

“Fıkra değil gerçek! CHP’den evi yıkılan depremedeye 8 adet çivi”, *Yeni Akit*, 21.02.2023, <https://www.yeniakit.com.tr/haber/fikra-degil-gercek-chpden-evi-yikilan-depremedeye-8-adet-civi-1735230.html>, [Erişim Tarihi: 20 Mart 2023].

“Hasan Rasim Us”, <https://www.biyografya.com/biyografi/16115>, [Erişim Tarihi 26 Nisan 2023].

Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Ulusal Deprem İzleme Merkezi, <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/2/deprem-bilgileri/buyuk-depremler/>, [Erişim Tarihi: 20 Mart 2023].

ÖZTÜRK, Selahattin, "Hakkı Tarık Us (1889-1956)", *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/hakki-tarik-us-1889-1956/?pdf=3634>, [Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023].

PAYASLI, Volkan "Mehmet Asım Us (1884-1967)", *Atatürk Ansiklopedisi*, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/mehmet-asim-us-1884-1967/>, [Erişim Tarihi: 29 Nisan 2023].

TEPEDELEN, Hülya, "Hasan Rasim Us", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ahmet Yesevi Üniversitesi, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hasan-rasim-us>, [Erişim Tarihi: 26 Nisan 2023].

Ek 1

Haber: Son Posta, 4 İkincikânunisanı 1940, s.1.

Ek 4

31 İKİNCİKÂNUM — 1940

HABER — Akşam Postası

3

TELGRAF • TELEFON • RADYO

Zelzeleden bütün evleri yıkılan 700 nüfuslu bir köyde 27 günde 2 kilo ekmek gönderildi!

İŞBARI.
* Kazanca devleti arzı arasında olan bölgedeki bildirimlere göre içişleri Bakanlığı bir önceki hafta 21. maddesi ile ilgili olarak, Amasra'da 23 kişi ölmüştür ve 8 kişi yaralanmıştır.
* İsmail Çelebi'nin Rumeli'deki askerî hareketlerini inceleyen Japon uzmanları, Amasra'da 23 kişi ölmüştür ve 8 kişi yaralanmıştır.

Köydeki yaralıları elân yardım beklemektedirler

Halk toprağı eşip yiyecek aramakta, ölmüş hayvanların derilerini yüzüp çadır yapmağa uğraşmaktadırlar

Zelzele felâketi de on, kırkbeze vaktinde, karışık ortasında evleri yıkılan bir köyde 27 gün ve 27 gece boyunca her anın bir anı, her bir anın bir anıdır. Köydeki yaralıları elân yardım beklemektedirler. Halk toprağı eşip yiyecek aramakta, ölmüş hayvanların derilerini yüzüp çadır yapmağa uğraşmaktadırlar.

Bu köyde ölmüş hayvanların derilerini yüzüp çadır yapmağa uğraşmaktadırlar. Köydeki yaralıları elân yardım beklemektedirler. Halk toprağı eşip yiyecek aramakta, ölmüş hayvanların derilerini yüzüp çadır yapmağa uğraşmaktadırlar.

Mareşal Vorosilof Ladoga cephesinde bulunuyor

Sovyetler Fin harbine şimdide kadar 37 fırka sevk etmişler

Ladoga, 31 — Moskova'dan bildirildiğine göre, Sovyet harbiye komiseri Vorosilof, retininde general Şapovalov ve Mekatso binaşında buldu. Terkibiyle ölmüştür. Vorosilof, retininde de bulunan Mareşal Vorosilof Ladoga cephesinde bulunuyor. Sovyetler Fin harbine şimdide kadar 37 fırka sevk etmişler.

Bombardımanlar — Moskova'dan bildirildiğine göre, Sovyetler Fin harbine şimdide kadar 37 fırka sevk etmişler. Bombardımanlar — Moskova'dan bildirildiğine göre, Sovyetler Fin harbine şimdide kadar 37 fırka sevk etmişler.

Haber-Akşam Postası, 31 İkincikânun 1940, s.3.

Ek 5

Haber AKŞAM POSTASI

Zelzele sahasında, dün bahsettigimizden başka, bir köyde de Aile başına sekizer çivi tevzi edilmiş

Fakat sekiz çivi ile bir ev inşa etmenin sırrı köylülere öğretilmemiş!

İngiliz yardım komitesi müessesisi General Dill

İngilizlerin ayta tobaralması felâketine karşı hazrettiler

Bu sabah zelzele sahasına hareket etti

İngilizler, felâketzedeler için 133 bin Sterlin daha tahsis etti

Transilvanya Macarları Romanyadan fena muamele görmüş

Finler büyük bir taarruza girttiler

20 bin Sovyet askeri bu laaruz yüzünden mahsur vaziyetle kurulmadı

Almanya kıymetli taşlar toplanacak mı?

Danmarkada vergiler arttırılıyor

Batıdan Alman tahribatlarının mülahazatı

Çarpı cephesini ziyarete davet edilen Türk matbuatı heyetini hareket etti

AKŞAM

İl Chamberlain dönü millî müdafaa komitesinin verdiği ziyafete bir nutuk söyledi

Dünya 23 — No. 2942 — İkinci kez yılda 9 kuruş FİYATINDA 1 Şubat 1940 Zikrinin Başlangıcı: 20000 Yarı fiyatı: 30000 — Sayı: 20000 — Mülkiyeti: 20000

Hariciye Vekili diyor ki :

Türkiye mevcut muharebeler karşısında bitaraf değil, sadece harp haricidir

Bitarfluk veya harp harici olmak mümkünken beklemek demek değildir

Politikamız açık ve vazihdir. Bir tarafta razı kalmamız ve bizi taahhüdümüzü ifaya mecbur edici bir hadise olmazsa sulh yolunda nihayete kadar yürümek kararındayız

Hiterin nutku

Hariciye Vekili, Hariciye Vekili diyor ki : Türkiye mevcut muharebeler karşısında bitaraf değil, sadece harp haricidir. Türkiye mevcut muharebeler karşısında bitaraf değil, sadece harp haricidir. Türkiye mevcut muharebeler karşısında bitaraf değil, sadece harp haricidir.

Hariciye Vekili diyor ki :

Hariciye Vekili diyor ki : Türkiye mevcut muharebeler karşısında bitaraf değil, sadece harp haricidir. Türkiye mevcut muharebeler karşısında bitaraf değil, sadece harp haricidir.

Yeni bir kannun lâyihası

On senede, yüz milyon lira sarfifle, 15 bin kilometrelik yol yapılacak

Yal parayı kazanca göre tahakkuk ettirilecek, 6-15 lira arasında olacak

Hariciye Vekili diyor ki : Türkiye mevcut muharebeler karşısında bitaraf değil, sadece harp haricidir. Türkiye mevcut muharebeler karşısında bitaraf değil, sadece harp haricidir.

Son dakika

Kredi ve istikraz anlaşmaları

Metinler bugün Londra, Paris ve Ankara'da imzalanıyor

Batırlan Alman tahlilebahiri

Mürettebatı Londraya çıkarıldı, kamyonlarla dahile sevkedildi

Belçika erkânı harbiye reisi ördük daha faal vazife görecek

54 üncü Sovyet fırkası çok müşkül vaziyette

Bu fırkadan da 44 üncü fırka gibi imha edilme ihtimali görülmüyor

— Zafere girenlerle birlikte bütün demerler... — Demerler düşman ordusu da katliamları için demerler...

Akşam, 1 Şubat 1940, s.1.

